

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 33, Issue 3, No.87, Autumn 2022, pp. 153-178

Received: 26.08.2021

Accepted: 17.04.2022

Research Paper

Dissonance in Problem-Solving Pendolic Behaviors: Towards a Grounded Theory of Problem-Solving Formation among Yazdi Couples

Lida Hatefi Rad

Ph.D. Student in Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
lida_raad@yahoo.com

Mehraban Parsamehr *

Associate Professor, Department of Cooperatives and Social Welfare, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
parsamehr@yazd.ac.ir

Ali Ruhani

Associate Professor, Department of Cooperatives and Social Welfare, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
aliruhani@yazd.ac.ir

Akbar Zare Shahabadi

Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran
a_zare@yazd.ac.ir

Introduction

One of the most important characteristics of every family is the way of communication and interactions between family members. This desirable communication would guarantee family health and consequently health in the society. Individuals in a family use various methods to solve family problems, some of which lead to the creation or destruction of interactive contexts. Dialogue is one of the most important elements of communication skills and a social action in families. Problem-solving methods in a family can be considered to be dialogue-oriented or anti-dialogue methods. Today, families have delegated many of its responsibilities to other social institutions. Their most important task is to establish desirable and constructive relationships and create a dialogue-based context among family members. Unfortunately, the average dialogue between couples in Iranian families is about 15 minutes according to the latest research in the country. This indicates a sharp decline in dialogue among Iranian families (Radiogoftogoo, 2018). Also, many damages the family context, including inequality, unbalanced distribution of power, domestic violence, emotional divorce, extramarital relationships, generation gap, etc. originate from incorrect and anti-dialogue methods in problem-solving, as well as the weakness of the culture of dialogue, which has been intensified by sexist discourse at various levels of the family and society. Therefore, scientific research in this field is necessary. This study aimed to explain the problem-solving process through dialogue among couples in Yazd City with a sociological approach.

Materials and Methods

This interpretive research was based on a qualitative method. Among the various methods of qualitative research, it used the grounded theory strategy with Strauss and Corbin's objectivist approach. Samples were selected through purposive and theoretical sampling to achieve saturation. 31 couples were selected from among normal families in Yazd City. In-depth interviews were utilized for data collection. With the permission of the participants, the interviews were recorded. Each interview lasted between 70 and 180 minutes. Theoretical coding method was also applied to analyze the data and develop the grounded theory. Then, the recorded interviews containing all the details were converted into a text. The analysis process was performed simultaneously with data collection. Strauss and Corbin's method was employed for data analysis. The data were analyzed line-by-line for open-coding. Also, along with the development of

concepts and categories and construction of the basis of the grounded theory, axial and selective coding were utilized. Finally, a research paradigm model was presented. The validity of the findings was ensured via prolonged engagement, peer review, negative case analysis, member-checking and deep description.

Discussion of Results & Conclusions

The present study aimed to explain the problem-solving process through dialogue among Yazdi couples. The collected data were categorized into open, axial, and selective coding, including 18 main categories and 67 sub-categories. These categories were presented in one core category of "dissonance in problem-solving Pendolic behaviors". Then, the paradigm model and theoretical scheme of the research were presented. The results generally showed the dissonance of couples in problem-solving in a family formed based on

* Corresponding author

Hatefi Rad, L., Parsamehr, M., Ruhani, A., & Zare Shahabadi, A. (2022). Dissonance in problem-solving pendolic behaviors: towards a grounded theory of problem-solving formation among Yazdi couples. *Journal of Applied Sociology*, 33(3), 153-178.

2322-343x / © 2022

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/jas.2022.130272.2162>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085745.1401.33.3.7.4>

the lifeworld of gender, power structure, and family structure and function. In fact, the culture of gender that governed the society and the family structure of each couple had caused gender differences in individuals, some of which were related to biological differences between the two sexes and most of them were due to cultural and social structures of the society and cultural and educational contexts of families. The rotational and interaction effects of these factors, which had caused differences between couples, had affected the problem-solving process and methods in families. They had caused dissonance in the methods taken by each couple to solve their problems. In general, couples' strategies for solving their problems can be summarized into the two opposing strategies of compromise and violence/avoidance. Compromise includes constructive and desirable strategies that ultimately aims to reach an agreement and empathy to solve problems. It is based on dialogue and thinking together. The strategy of avoidance/violence is related to the people, who prefer to run away from family problems and issues, remain silent, or destroy the desired interaction contexts by aggression, which destroys the context of dialogue. Therefore, dissonance in strategies, which is due to heterogeneity in couples' views and attitudes and is affected by social and cultural structures, culture of gender, and power structure in the family, leads to intensification of conflicts and family issues. It makes each couple use a different method for solving problems and consider his/her own method as the best method.

Keywords: Interaction, Family, Couple, Dialogue, Problem-Solving

References

- Afrasiabi, H., & Dehghani Daramroud, R. (2016). Contexts and encountering with emotional separation among women in City of Yazd, *Journal of Women, Politics & Policy*, 14(2), 255-271 (In Persian).
- Ansari, M. (2005). *Conversational democracy*. Tehran: Markaz Publication (In Persian).
- Asoodeh, M.H., Daneshpour, M., Khalili, Sh., Lavasani, M.Gh., Shabani, M.A., & Dadras, I. (2011). Iranian successful family functioning: Communication. *Journal of Social and Behavior Sciences*, 30, 367-371.
- Azadarmaki, T. (2016). *Changes, challenges and the future of the Iranian family*, Tehran: Teesa Publication (In Persian).
- Bagarozzi, D. A. (2001). *Enhancing intimacy in marriage. A clinician's guide*. Brunner-Rout ledge.
- Bohm, D. (2002). *On dialogue*, Translate by Mohammad Ali Hossein-Nejad, Tehran: Office of Cultural Studies (In Persian).
- Bradshaw, J. (2007). *Family (family systems analysis)*, Translated by Mahdi Qarache Daghi, Tehran: Liusa Publication (In Persian).
- Carr, K., & Kellas, J. K. (2018). The role of family and marital communication in developing resilience to family-of-origin adversity, *Journal of Family Communication*, 18 (1), 68-84.
- Chalabi, M. (1997). *Sociology of order: theoretical description and analysis of social order*. Tehran: Ney Publishing (In Persian).
- Ezazi, Sh. (2011). *Change in the role of women (Collection of Articles)*, Tehran: Elm Publication (In Persian).
- Fathi, E., Esmaeili, M., & Farahbakhsh, K. (2015). Areas of conflict and strategies of resolving conflicts in satisfied couples. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 6(24), 29-54 (In Persian).
- Ghazimoradi, H. (2012). *Enthusiasm for dialogue and the spread of a culture of monologue among Iranians*. Tehran: Akhtaran Publication (In Persian).
- Guan, X., & Li, X. (2017). A cross-cultural examination of family communication patterns, parent-child closeness, and conflict styles in the united states, china, and saudi arabia, *Journal of Family Communication*, 17(3), 223-237.
- Habermes, J. (1992). *Between facts and norms*, Cambridge: Polity Press.
- Hawkins, A.J., Willoughby, B.J., & Doherty, W.J. (2012). Reasons for divorce and openness to marital reconciliation. *Journal of Divorce and Remarriage*, 53(6), 453-463.
- Hooshmandi, R., Ahmadi, Kh., & Kiamanesh, A. (2019). Analysis of the causes of marital conflict in the last two decades (A Systematic Review), *Journal of Psychological Science*, 18(79), 819-828 (In Persian).
- Karahan, F. (2009). The effects of a couple communication program on the conflict resolution skills and active conflict tendencies of turkish couples. *Journal Marital Therapy*, 3(35), 220-229.
- Khaniki, H. (2004). Dialogue, from linguistic connotation to global meaning, *Iranian Journal Linguistic Connotation To Global Meaning*, 5(1), 90-113 (In Persian).
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (1997). Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family, *Communication Studies*, 48(1), 59-78.
- Lavee, Y., & Ben-Ari, A. (2007). Dyadic distance: from the inside story to a conceptual model, *Journal of Social and Personal Relationships*, 24 (5), 645-655.
- Miller-Day, M. (2017). *Family communication*, Oxford Research Encyclopedia of Communication.
- Mollai, R., Esmaeili, M., & Mollai, M.H. (2018). A qualitative study of the role of language in the relationships between conflicting couples: an approach based on grounded theory, *The Women and Family Cultural Education*, 13(44), 27-65 (In Persian).
- Mousavi, S.F. (2016). Investigating of interactions, conflict resolution styles and marital quality in married women and men in qazvin: trend analysis based on age and duration of marriage. *Cultural-Educational Journal of Women and Families*, 10 (34), 25-50 (In Persian).
- Paya, A. (2002). *Dialogue in a real world*. Tehran: Tarhe-No Publication (In Persian).
- Pusey, M. (2000). *Jurgen habermas*. Translated by Ahmad Tadayon. Tehran: Hermes Publication (In Persian).
- Radio Goftogoo. (2018). *Why don't we talk to each other*, Toranj Program. (In Persian).
- Sadeghi Fasaee, S., & Malekipour, Z. (2013). Consequences of distance in couples' relationships and coping strategies, *Journal of Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad*, 12(1), 1-25 (In Persian).
- Sarokhani, B., Nazari, F., & Vosoughi, M. (2017). A sociological study of the relationship between social trust and human communication, emphasizing families of Tehran city in the years 2014 to 2016. *Urban Studies*, 7(23), 1-30 (in Persian).
- Segrin, C., & Flora, J. (2011). *Family communication (2nd ed)*. New york: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Spence, F.S. (2011). *Improving marital satisfaction among couples in the ottawa seventh-day adventist church.. Dissertation Projects* DMin. 583, <https://digitalcommons.andrews.edu/dmin/583>.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2018). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Translated by Ebrahim Afshar, Tehran: Ney Publication (In Persian).
- Yalcin, B.M., & Karahan, T. F. (2007). Effects of a couple communication program on marital adjustment. *Journal of the American board of Family Medicine*, 20 (1), 36-44.

مقاله پژوهشی

ناهمسانی در حل مسئله، رفتارهای پاندولیک: یک نظریه زمینه‌ای از چگونگی حل مسئله در بین

زوجین یزدی

لیدا هاتفی‌راد، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

lida_raad@yahoo.com

مهربان پارسامهر*، دانشیار، گروه تعاون و رفاه اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد، یزد، ایران

parsamehr@yazd.ac.ir

علی روحانی، دانشیار، گروه تعاون و رفاه اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

aliruhani@yazd.ac.ir

اکبر زارع شاه‌آبادی، دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

a_zare@yazd.ac.ir

چکیده

باتوجه به اینکه نحوه برقراری تعامل‌ها در خانواده‌ها در حل مسائل و تعارض‌های آنها نیز نقش مهمی دارد، در پژوهش حاضر کوشش شده است فرآیند و چگونگی حل مسائل با تأکید بر حل مسئله و گفت‌وگو در میان زوجین یزدی بررسی شود. بدین منظور، از رویکرد کیفی، روش نظریه زمینه‌ای و همچنین نمونه‌گیری نظری استفاده شد. در این پژوهش ۳۱ نفر از زوجین خانواده‌های متعارف شهر یزد انتخاب شدند و با آنها مصاحبه عمیق انجام شد. سپس اطلاعات گردآوری‌شده با استفاده از کدگذاری باز، محوری و گزینشی در قالب ۶۷ مقوله فرعی و ۱۸ مقوله اصلی دسته‌بندی شد و در قالب یک مقوله هسته‌ای با عنوان «ناهمسانی در حل مسئله، رفتارهای پاندولیک» و در نهایت، الگوی پارادایمی و طرح‌واره نظری پژوهش نیز ارائه شد. نتایج پژوهش به‌طور کلی، بیانگر ناهمسانی زوجین در حل مسئله با خانواده است که در زیست‌جهانی جنسیتی و اقتداگرایانه شکل گرفته و دو راهبرد سازش و خشونت / اجتناب را در مقابل یکدیگر قرار می‌دهند که باعث می‌شود افراد برای حل مسئله در خانواده از استراتژی‌هایی گفت‌وگویانه یا ضدگفت‌وگویانه استفاده کنند.

واژه‌های کلیدی: تعامل‌ها، خانواده، زوجین، گفت‌وگو، حل مسئله

* نویسنده مسؤول

هاتفی‌راد، ل.؛ پارسامهر، م.؛ روحانی، ع. و زارع شاه‌آبادی، ا. (۱۴۰۱). «ناهمسانی در حل مسئله، رفتارهای پاندولیک: یک نظریه زمینه‌ای از چگونگی حل مسئله در بین زوجین یزدی». نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۳(۳)، ۱۵۳-۱۷۸.

مقدمه و بیان مسئله

آنچه به عنوان «خانواده» در نظر گرفته می‌شود، از نظر فرهنگی، اجتماعی و سیاسی متفاوت است؛ اما تصاویر مشترکی که افراد از خانواده دارند، این است که خانواده مبتنی بر ارتباطات است و با آن شکل گرفته و حفظ می‌شود. ارتباطات را می‌توان به‌عنوان یک روند نمادین و متقابل برای ایجاد و هماهنگ کردن معانی تعریف کرد که شامل کدهای کلامی و غیرکلامی در یک زمینه است (Miller, 2017:1-2)؛ بنابراین دربارهٔ خانواده تعاریف متفاوتی است و یک تعریف جهانی پذیرفته شده برای آن وجود ندارد و بیشتر تعاریف در زمینه تعیین معیارهای لازم و کافی برای ایجاد خانواده است که اغلب مواردی چون فرم خانواده، کارکردهای خانواده و روابط متقابل خانواده بررسی می‌شود. در موارد مربوط به فرم خانواده موضوع‌هایی چون چه کسی در خانواده هست و با چه اهدافی باهم ارتباط برقرار می‌کنند، مطرح می‌شود (ازدواج، خون و ...). در تعاریف مربوط به کارکرد، بر انجام وظایف و عملکردهای مورد انتظار خانواده تأکید می‌شود. تعاریف مربوط به تعامل، نشان‌دهندهٔ چگونگی ارتباط افراد خانواده و همچنین فرآیندهای ارتباطی است که افراد را به‌عنوان اعضای خانواده به‌هم پیوند می‌دهد (Segrin & Flora, 2011:4). در پژوهش حاضر به بُعد سوم تعریف از خانواده توجه شده که بر دو بُعد دیگر نیز اثرگذار است و نقش مهمی در شکل‌گیری معنای مشترک در خانواده دارد.

طی سال‌های اخیر، تغییر و تحول‌های اجتماعی-فرهنگی باعث تغییر و تحول خانواده و افزایش توقع‌ها و نیازهای زوجین از یکدیگر به ویژه در ابعاد عاطفی و روانی شده است. امروزه زوجین بیش از هر زمان دیگری نیازمند ارضای عواطف خود به‌ویژه صمیمیت هستند و مطالعات نیز نشان می‌دهد که منبع بسیاری از مشکلات زوجین کم‌شدن صمیمیت و مشکلات ارتباطی آنهاست (Bagarozzi, 2001)؛ بنابراین ارتباطات و تعامل‌های مطلوب یکی از مهم‌ترین ارکان شکل‌گیری خانواده سالم است و باتوجه به اهمیت نقش خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی که به سهم خود سلامت جامعه را تضمین می‌کند، یکی از بهترین راه‌ها برای

ایجاد روابط زناشویی مطلوب، آموزش مهارت‌های ارتباطی به زوجین است تا به آنها برای حل و فصل درگیری‌ها و تعارض‌های زناشویی خود کمک کند (Yalcin & Karahan, 2007: 37). مهارت‌های ارتباطی شامل رفتارهای کلامی و غیرکلامی است که خانواده را در کنار هم نگه می‌دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که مهارت‌های ارتباطی با متغیرهایی مانند درک برابری در رابطه، ابراز عشق و صمیمیت، نزدیکی و ارتباط، حل تعارض‌ها و تنش‌های موجود در مذاکره‌ها، به‌روشی منطقی و متفکرانه، تعهد و اعتماد به یکدیگر، همکاری و اختصاص زمان به یکدیگر، ارائهٔ انتقاد واقعی و انعطاف‌پذیری تعریف می‌شود (Asoodeh et al., 2011:367). در واقع، افراد در خانواده از روش‌های مختلفی برای مواجهه و حل مسائل خانوادگی استفاده می‌کنند که برخی از آنها به ایجاد بسترهای تعاملی و برخی به تخریب آنها می‌انجامد. گفت‌وگو به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر مهارت‌های ارتباطی و یک کنش اجتماعی در خانواده‌ها اهمیت زیادی دارد و براساس آن روش‌های حل مسائل در خانواده را می‌توان در قالب روش‌های گفت‌وگو یا ضدگفت‌وگو یا نه در نظر گرفت. دیوید بوهم^۱ دیالوگ را فرآیندی می‌داند که در ارتباط خود با خود یا با افراد دیگر و یا محیط او شکل می‌گیرد و هیچ هدفی را دنبال نمی‌کند؛ اما نتیجه‌ای به بار می‌آورد که حاصل آن درک و فهم تازه برای کسانی است که در جریان این فرآیند قرار می‌گیرند. جریانی از معنی است که در جمع ما، در بین ما و درون ما وجود دارد. مفهوم آن است که جریانی از معنی در همهٔ گروه‌هاست و منجر به پیدایش نوعی فهم تازه می‌شود. چیزی که بدیع و خلاقانه و همین معنای مشترک است که چسب یا سیمانی می‌شود که افراد و جوامع را به یکدیگر می‌چسباند (پایا، ۱۳۸۱: ۳۲). در واقع، هر فرد نه فقط با بیان خویش، با کلیت حضور خود شامل عواطف و احساسات، نوع نگاه، حالات و حرکات بدن، لحن صدا و ... در گفت‌وگو شرکت می‌کند و حتی سکوت نیز عنصری در گفت‌وگوست. به عبارت دیگر، هنگامی که حامل تلاش برای مفاهیم مشترک و روشننگری باشد، جزئی از عمل ارتباطی

¹ David Bohm

گفت‌وگوی گسترش فرهنگ تک‌گویی و ضعف گفت‌وگو در تمامی عرصه‌ها و همچنین در بین خانواده‌هاست که خود آسیب‌های بسیاری را به وجود می‌آورد. در واقع، فرهنگ تک‌گویی باعث جدایی دو سوی ارتباط، اتکا به حقایق از پیش، کم‌شدن پرسشگری و وجود نابرابری و ناهمسانی در ارتباط می‌شود (قاضی‌مرادی، ۱۳۹۱: ۱۷-۲۵) که در بسیاری موارد کار به مشاجره می‌انجامد و روابط را دچار اختلال می‌کند. همچنین، در سال‌های اخیر بسیاری از آسیب‌ها، خانواده‌ها را با مشکلات فراوانی مواجه کرده است؛ مانند نابرابری، توزیع نامتوازن قدرت در خانواده، خشونت خانگی، طلاق عاطفی، روابط فزاینده، شکاف نسلی و ... که ناشی از روش‌های نادرست و ضدگفت‌وگویانه برای حل مسائل و همچنین ضعف فرهنگ گفت‌وگو و باهم‌اندیشی است که گفتمان سکسوالیستی این آسیب‌ها را در سطح‌های مختلف جامعه و همچنین در میان خانواده‌ها تشدید کرده است. از این رو در پژوهش حاضر کوشش شده است تا با رویکردی جامعه‌شناختی، فرآیند و چگونگی حل مسائل با تأکید بر حل مسئله با گفت‌وگو در میان زوجین خانواده‌های شهر یزد تبیین شود.

پیشینه تجربی

پژوهش‌های انجام‌شده درباره چگونگی حل مسائل در خانواده بیشتر با رویکرد روانشناختی، الگوهای ارتباطی و مهارت‌های حل مسئله درون خانواده را مورد بررسی قرار داده‌اند و به رویکرد جامعه‌شناختی و به‌طور خاص به اثر ساختارهای فرهنگی و اجتماعی بر چگونگی حل مسائل در خانواده و روش‌های گفت‌وگویانه و ضدگفت‌وگویانه مواجهه با آنها کمتر توجه شده است. در ذیل به تعدادی از این مطالعات اشاره می‌شود.

هوشمندی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که عمده‌ترین علل تعارض‌های زناشویی از بین ۴۱ عامل عبارت‌اند از: مشکلات مالی، دخالت خانواده‌ها و اطرافیان، خشونت جسمانی و کلامی، ضعف مهارت‌های ارتباطی و حل مسئله و مشکلات جنسی. نتایج مطالعه ملایی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که زبان در کاهش یا افزایش تعارض زناشویی نقش مهمی را ایفا

گفت‌وگویانه است. (قاضی‌مرادی، ۱۳۹۱: ۱۵۲-۱۵۱). در واقع، از گفت‌وگو به‌تهدایی ممکن است در مقام روش یا ابزار، برای دستیابی به هدف یا اهداف معینی استفاده شود و در عین حال ممکن است، بذره‌های اندیشه‌های نو را در ذهن‌ها بکارد (خائیک، ۱۳۸۳: ۹۶)؛ بنابراین در این پژوهش چگونگی حل مسائل خانواده با تأکید بر حل مسئله با گفت‌وگو بررسی می‌شود.

خانواده در طی چهار دهه گذشته با تغییرات بنیادینی مواجه بوده است. این تغییرات از قبیل افزایش سهم زنان و فرزندان در تصمیم‌گیری‌ها، کاهش نقش حمایت‌گری شبکه خویشاوندی، فردگرایانه شدن ازدواج، گسترش روابط پیش از ازدواج، افزایش جایگاه و قدرت زنان در مناسبات و ارتباطات خانوادگی، کاهش گفتمان خانواده‌گرایی، افزایش آسیب‌ها و اختلال‌های خانوادگی، افزایش مناسبات و روابط جنسی بیرون از خانواده، کاهش کارکردهای خانواده و در نهایت، کاهش اهمیت فرزندآوری ناخواسته است که نشان می‌دهد، روابط افراد در مقایسه با گذشته تغییراتی کرده است. این وضعیت را می‌توان به عنوان بحران ارتباطات دانست. وضعیتی که در سطح خرد، به صورت اختلال‌های شدید ارتباط و گفت‌وگویی، ناتوانی و اختلال ارتباط خود را نشان می‌دهد. در سطح میانی، میزان اثرگذاری، نهادهای مدنی را دچار مشکل می‌کند و در سطح کلان، تنها بخش کوچکی از جامعه در حال ابراز نظر و عمل‌گرا ظاهر می‌شوند و دیگران بیشتر نظاره‌گر هستند. تداوم این روند می‌تواند باز هم از شدت ارتباطات افراد با یکدیگر بکاهد و بر سرعت بی‌اعتمادی بیفزاید (ساروخانی، و همکاران، ۱۳۹۶: ۳-۲).

علاوه بر این، با توجه به اینکه امروزه خانواده بسیاری از وظایف خود را در گذشته به دیگر نهادهای اجتماعی واگذار کرده، مهم‌ترین وظیفه‌ای که در قبال اعضای خود برعهده دارد، برقراری روابطی مطلوب و سازنده و ایجاد بستری گفتگو محور در خانواده است؛ اما متأسفانه براساس آخرین پژوهش‌های صورت گرفته، متوسط گفت‌وگوی زوجین در خانواده ایرانی حدود ۱۵ دقیقه است. این آمار یک زنگ خطر و نشانه کاهش شدید گفت‌وگو در بین خانواده‌های ایرانی است (رادپو گفت‌وگو، ۱۳۹۷). علاوه بر این، جامعه ایران

همکاری و توافق است. جهت‌گیری انطباق، پیش‌بینی‌کننده مثبت تطابق و اجتناب است و نزدیکی ارتباط پیش‌بینی‌کننده منفی تسلط بین فرهنگ‌هاست.

یافته‌های پژوهش کار و کلاس^۲ (2017) نشان داد که افراد از خانواده‌هایی که توازن انسجام، انعطاف‌پذیری و ارتباطات قوی دارند، صرف نظر از میزان سختی که تجربه کردند، مقاومت بیشتری نشان می‌دهند.

نتایج پژوهش اسوده^۳ و همکاران (2011) نشان داد که زوج‌های موفق، مشکلات خود را حل می‌کنند، درک متقابلی در مدیریت مالی و هزینه‌ها دارند، اوقات فراغت خود را در کنار خانواده خود می‌گذرانند، دوستان خوبی هستند و به یکدیگر احترام می‌گذارند.

اسپنس^۴ (2011) در پژوهش خود نشان داد، زن‌وشوهرهای خشنود درمقایسه با زوجین ناراضی، گرایش به این دارند که سطح بالاتری از ابراز محبت را به یکدیگر داشته باشند و اختلاف‌های خود را در هنگام بروز، حل و فصل کنند و از طرف همسرشان به‌عنوان والدین خوب مورد توجه قرار گیرند.

هاوگینز و همکاران^۵ (2012) با مطالعه ۸۸۶ زوج که تعارض‌های آنها منجر به طلاق شده بود، به این نتایج دست یافتند که شش عامل اساسی که در بروز تعارض‌ها و طلاق نقش دارند. عبارت است از: پیشرفت یکی بدون پیشرفت دیگری، نداشتن برقراری ارتباط مؤثر با یکدیگر، مشکلات اقتصادی، خیانت، مشکلات شخصیتی و بی‌توجهی کافی.

کاراهان^۶ (2009) در پژوهش خود نشان داد که برنامه‌های آموزش ارتباط زوجین، بر بهبود روابط و حل تعارض‌های زوج اثرگذار است.

بنابر نتایج پژوهش لاوی و بن-اری^۷ (2007) کدگذاری داده‌ها چهار بُعد فاصله را تشخیص داد: فاصله فیزیکی، عاطفی، ارتباطی و جنسی که در این میان، فاصله ارتباطی به مفهوم کمبود یا نبود مبادله‌های شفاهی است. نتایج مطالعات،

می‌کند. به طوری که کنترل‌نکردن آن، باعث درگیری‌های فراوان و همچنین، خشونت‌های کلامی میان زوجین می‌شود و در نتیجه، راه جدایی عاطفی و در نهایت، طلاق زوجین را هموار می‌کند.

نتایج پژوهش افراسیابی و دهقانی‌دارامرود (۱۳۹۵) نشان داد که زنان مشارکت‌کننده، طلاق عاطفی را به صورت خلأ ارتباطی - حمایتی ادراک می‌کنند و نحوه واکنش و مدیریت زنان در مواجهه با طلاق عاطفی به صورت‌های کنش اصلاحی، پنهان‌سازی و تلافی‌جویانه بروز می‌کند.

نتایج پژوهش موسوی (۱۳۹۵) نشان داد، شیوه تعامل‌ها و حل تعارض‌ها بین زوجین به‌عنوان عوامل پیش‌بین و مؤثر بر کیفیت زناشویی در گذر زمان دستخوش تغییرات و تحولات می‌شود و افرادی که در سنین مختلف ازدواج می‌کنند، از چنین تحول‌ها و تغییراتی در متغیرهای مربوط به کیفیت زناشویی برکنار نیستند.

فتحی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که راهبردهای سازنده برای حل تعارض‌های زناشویی و خانوادگی شامل روشن‌سازی، حمایت از همسر و منظومه زن‌وشوهری، سازگاری، جبران، افزایش استقلال، آرام‌بخشی و بهره‌گیری از منابع حمایتی است.

شیرالی (۱۳۹۳) نیز در پژوهش خود نشان داد که آموزش مهارت‌های ارتباطی باعث افزایش صمیمیت به همسر و الگوی ارتباطی سازنده-متقابل، کاهش الگوی ارتباطی توقع / کناره‌گیری و الگوی ارتباطی اجتنابی-متقابل می‌شود.

نتایج پژوهش صادقی‌فسایی و ملکی‌پور (۱۳۹۲) نشان داد که استراتژی‌ها در سه دسته حفظ و بهبود رابطه، بی‌تفاوتی به رابطه و پایان دادن به رابطه تقسیم‌بندی شدند. بررسی فاصله در روابط زوجین بیانگر دو دسته پیامد مثبت و منفی است که پیامدهای منفی شامل احساس تنهایی، کم شدن شادکامی، محرومیت نسبی و پیامدهای مثبت شامل ارزیابی خویشستن، آزادی عمل، مهارت و خوداتکایی است.

گوآن و لی^۱ (2017) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که جهت‌گیری گفت‌و شنود، پیش‌بینی‌کننده مثبت

¹ Guan & Li

² Carr & Kellas

³ Asoodeh et al.

⁴ Spence

⁵ Hawkins et al.

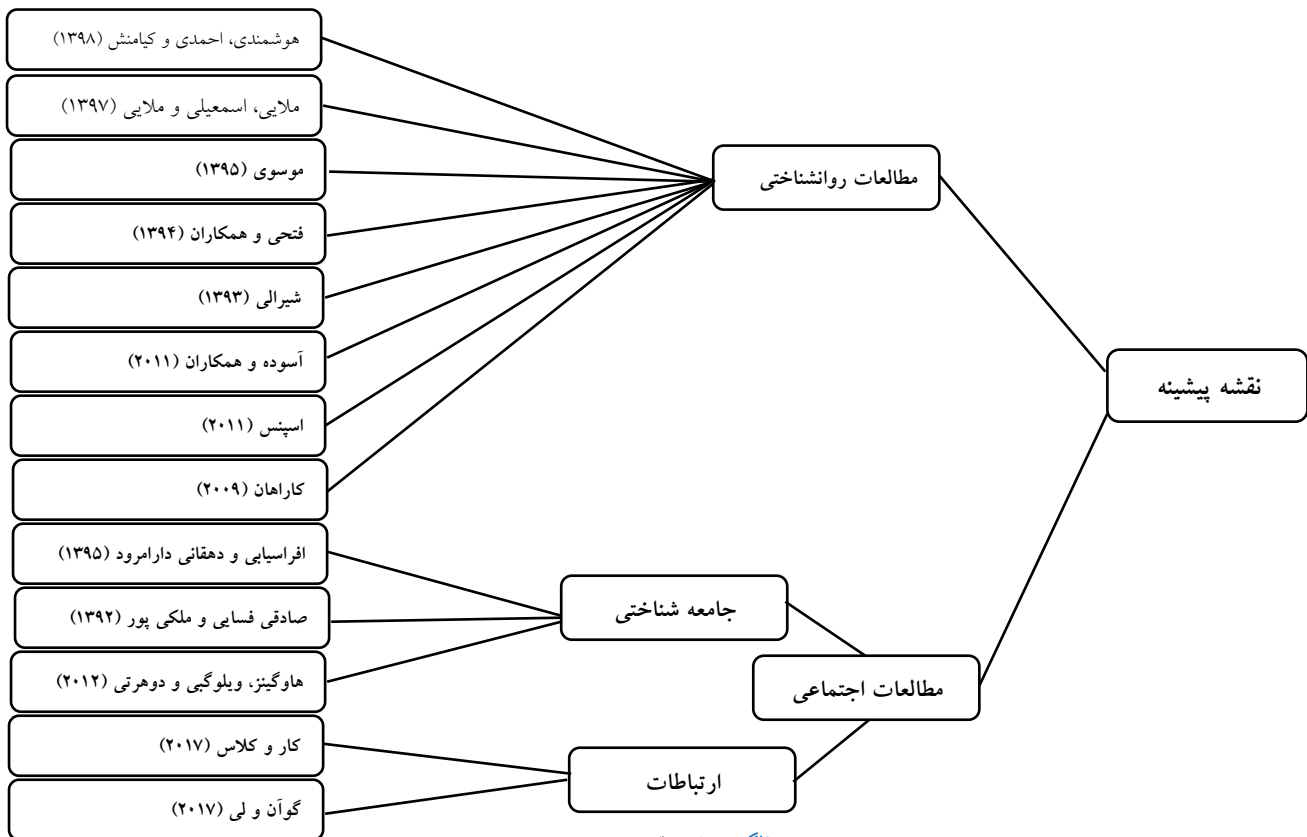
⁶ Karahan

⁷ Lavee & Ben-Ari

کمتر توجه شده است. در مطالعات اجتماعی نیز به روش‌های حل مسائل خانوادگی به‌طور خاص کمتر توجه شده و بیشتر در قالب مباحث مربوط به طلاق عاطفی و ایجاد فاصله در روابط و شناسایی علل تعارض‌های زناشویی و ... بررسی شده است. از این رو، بررسی چگونگی حل مسائل در خانواده با توجه به بسترهای فرهنگی و اجتماعی جامعه ضروری است.

دیدگاه رایج از فاصله را به چالش کشید که نزدیکی و فاصله متضاد یکدیگرند و فاصله تنها در غیاب نزدیکی معنا می‌یابد. به‌طور کلی، بررسی پژوهش‌های صورت‌گرفته نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات انجام‌شده درباره حل مسائل در خانواده، با رویکردی روانشناختی و فردمحور، با تمرکز بر مهارت‌های ارتباطی و حل مسئله و با استفاده از روش‌های کمی و آماری بررسی شده و در این زمینه، به روش‌های کیفی

الگوی ۱ - نقشه پیشینه

Pattern 1- Background map

سازگاری مؤثر با محیط بررسی می‌شود. براساس این الگو دو بُعد زیربنایی و اساسی که خانواده‌ها را از یکدیگر متمایز می‌کند و با رفتارهای ارتباطی مرتبط است، جهت‌گیری گفت‌و شنود و همنوایی است. جهت‌گیری همنوایی به درجه‌ای برمی‌گردد که خانواده‌ها جو مساعدی را برای تأکید بر همگن بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و باورها ایجاد می‌کنند. خانواده‌های سطح بالای این بُعد با یکنواختی عقاید و نگرش‌ها مشخص می‌شوند و به‌طور معمول، درگیر

چارچوب مفهومی

پژوهشگر در تحقیقات کیفی، بر پیشینه نظری و ادبیات موجود مسئله مورد پژوهش خود مروری کوتاه می‌کند تا بر نکته‌های برجسته میدان حساس‌شده، مفاهیم حساس را شناسد و نحوه مواجهه و ورود به واقعیت را مشخص کند که در این قسمت برخی از این نظریه‌ها مطرح می‌شود. از الگوهای مطرح درباره خانواده، الگوهای ارتباطی خانواده است که تعامل‌ها و روابط اعضا در خانواده و نقش آن را در

تعامل‌هایی می‌شوند که بیشتر بر هماهنگی متمرکز شده و منعکس‌کننده اطاعت از والدین است. خانواده‌های سطح پایین این بُعد، با نگرش‌ها و عقاید ناهمگن، فردی بودن بیشتر اعضای خانواده و همچنین با تعامل‌هایی مشخص می‌شوند که بر منحصربه‌فرد بودن اعضای خانواده و استقلال آنها از خانواده‌های دیگر متمرکز هستند. جهت‌گیری گفت‌و شنود به عنوان میزانی تعریف می‌شود که خانواده‌ها فضایی ایجاد می‌کنند که همه اعضای خانواده تشویق می‌شوند تا به صورت آزادانه در طیف وسیعی از موضوع‌ها در تعامل‌ها مشارکت کنند. در خانواده‌های سطح بالای این بُعد اعضای خانواده آزادانه، مکرر و به‌طور خودجوش بدون محدودیت‌ها با توجه به زمانی که دارند و موضوع‌های بحث‌کردنی، با یکدیگر تعامل می‌کنند. در خانواده‌های سطح پایین این بُعد، اعضای خانواده کمتر با یکدیگر تعامل نموده و فقط تعداد کمی از موضوع‌ها وجود دارد که همه اعضای خانواده آشکارا با یکدیگر بحث و تبادل نظر می‌کنند (Koerner & Fitzpatrick, 1997: 59-60). در میان نظریه‌پردازانی که کنش‌های ارتباطی و تعاملی را بررسی کردند، بوهم درباره دیالوگ و گفت‌وگو در خانواده معتقد است که گاهی افراد در جمع خانواده احساس می‌کنند، چیزی شبیه دیالوگ اتفاق می‌افتد؛ ولی از آنجا که خانواده سلسله‌مراتبی است و براساس اقتدار و آمریت شکل گرفته، این خصوصیت در تضاد با دیالوگ است و به‌سختی می‌توان در آن دیالوگ برقرار کرد؛ اما اگر بشود در خانواده نیز دیالوگ برقرار کرد، بسیار ویژه و مطلوب خواهد بود و شاید در بعضی خانواده‌ها بتوان با ساختارهای دموکراتیک بستری برای شکل‌گیری دیالوگ ایجاد کرد. به‌طور کلی، از آنجا که در دیالوگ هیچ‌جایی برای رعایت سلسله‌مراتب و اقتدار وجود ندارد، بسیار مشکل‌به‌نظر می‌رسد که در خانواده‌ها بتواند شکل بگیرد؛ زیرا اگر درجایی مقصودی دنبال شود، برای دستیابی به آن باید از قدرت استفاده کرد؛ اما برای دیالوگ به‌جایی نیاز است که هیچ مقصد و دستور کار از پیش تعیین‌شده‌ای وجود نداشته باشد و نوعی فضای خالی باشد که بتوان در آن درباره همه‌چیز سخن گفت (بوهم، ۱۳۸۱: ۷۴-۷۳). هابرماس نیز در نظریه کنش ارتباطی که

هسته مرکزی نظریه‌های او را تشکیل می‌دهد، می‌کوشد که نشان دهد، کنشگران برای دست‌یافتن به فهمی مشترک با گفت‌وگو و همکاری با یکدیگر ارتباط متقابل برقرار می‌کنند و با این روش می‌توان بسیاری از تعارض‌ها را در سطوح مختلف جامعه حل‌وفصل کرد (پیوزی، ۱۳۷۹: ۱۰۴). هابرماس در این نظریه به این موضوع اشاره دارد که تنها چیزی که می‌تواند به‌طور عقلانی هر شرکت‌کننده‌ای را تشویق کند تا برای حل و فصل نزاع‌های خود به‌طور توافقی تلاش کند، آن است که آیا آنها می‌توانند اطمینان داشته باشند به اینکه نیازها و منافعیشان به رسمیت شناخته می‌شود. هابرماس این ایده را قاعده گفت‌وگو یا استدلال می‌خواند. بدین معنی که فقط آن هنجارهای کنش و رفتار اعتبار دارند که همه اشخاصی که ممکن است، به نوعی از آن اثر بپذیرند، در گفت‌وگوهای عقلانی درباره آن به توافق برسند (Habermes, 1992: 107). علاوه بر این، باختین^۱ نیز معتقد است، به‌طور کلی دیالوگ در تمایز از مونولوگ پدیده‌ای مشارکتی است. در هنگام بیان و سخن دو طرف «گوینده» و «شنونده» وجود دارد که هر یک در هر لحظه می‌توانند جایگزین یکدیگر شوند. هر کدام حقوق مساوی و آزادی برابر برای گفتن دارند و هر چند که در رویایی با غیر به آگاهی می‌رسند؛ ولی این معنای ذوب‌شدگی و انحلال خودفردی نیست. در واقع، گفت‌وگو حافظ تفاوت است و هدف از آن رسیدن افراد به استقلال و خودمختاری است (انصاری، ۱۳۸۴: ۱۸۲). گاتمن^۲ درباره تعارض‌های زناشویی مدعی است، حداقل سه سبک متفاوت مقابله با تعارض وجود دارد که به پیامدهای مثبت زناشویی می‌انجامد. این سه سبک شامل اجتنابی، اعتباربخش و سرزنده است که گاتمن آنها را سبک‌های تنظیم‌شده می‌نامد. در سبک‌های تنظیم‌شده، زوجین رابطه باثبات‌تر و رضایت‌بخش‌تری را در مقایسه با سبک‌های غیرتنظیم‌شده دارند که این کار با استفاده از راهبردهایی صورت می‌گیرد که برای رهایی یافتن از تعارض‌های مخرب و درگیر شدن در تعامل‌های مثبت است. در واقع،

¹ Bakhtin

² Gottman

اختلال شده و به علت وجود این چالش و بی‌توجهی به آن، گفتمان سکسوالیستی در خانواده ایرانی رواج یافته است (آزاد ارمکی، ۱۳۹۵: ۹۲) و این گفتمان روش برقراری ارتباط و حل مسائل میان اعضای خانواده را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است. اعزازی نیز بر این نکته تأکید دارد که یکی از ویژگی‌های تفکر حاکم در ایران تأکید زیاده از حد بر موجود بودن خانواده است بدون توجه به اینکه هر خانواده‌ای قادر نیست در راستای حفظ موجود بودن جامعه و جلوگیری از بروز رفتارهای نابهنجار عمل کند و فقط خانواده مطلوب می‌تواند این کارکرد را داشته باشد. در این راستا، خانواده مطلوب خانواده‌ای است که در آن صمیمیت، عشق، علاقه و محبت میان اعضای آن وجود داشته باشد و اعضای خانواده از یکدیگر حمایت و پشتیبانی کنند و در مقابله با مشکلات همراه یکدیگر باشند. در این خانواده رابطه زن و شوهر بر اساس همدلی، تفاهم، مشارکت در امور خانواده برای رشد و شکوفایی شخصیت افراد شکل گرفته است و والدین در برابر تربیت فرزندان با روش‌های صحیح و راهکارهای مناسب مسئول و موظف هستند (اعزازی، ۱۳۹۰: ۲۰۲-۲۰۱).

روش پژوهش

باتوجه به موضوع بررسی شده که تبیین فرآیند و چگونگی حل مسائل با تأکید بر حل مسئله با گفت‌وگو در میان زوجین است، پارادایم پژوهش از نوع تفسیری و روش‌شناسی آن کیفی است. از میان روش‌های مختلف پژوهش کیفی، راهبرد نظریه زمینه‌ای با رویکرد عینی‌گرایی اشتراوس و کوربین به کار گرفته شده است. دلیل استفاده از این روش ماهیت فرایندی گفت‌وگو در خانواده‌هاست که در بستری تاریخی و اجتماعی شکل گرفته است. همچنین، به کارگیری این روش در راستای ارائه نظریه‌ای داده‌مبنا و چارچوب تحلیلی مناسب برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این موضوع ضروری است. جامعه مطالعه شده در پژوهش حاضر زوجین خانواده‌های شهر یزد است. مشارکت‌کنندگان این پژوهش براساس نمونه‌گیری نظری انتخاب شدند و معیارهای ورود به مطالعه بدین صورت بود که خانواده از نگاه عُرف جامعه یک خانواده متعارف تلقی شود و طول مدت ازدواج آنها بین ۵ تا ۲۵ سال باشد و

زوجین اجتنابی ترجیح می‌دهند که تا حد ممکن تعارض را با توافق در موارد اختلافشان کاهش دهند. زوجین اعتباربخش با تأکید بر اهمیت اطمینان‌یافتن از اینکه هرکدام از اشخاص درک می‌کنند و دیدگاهشان تقدیر یا اعتبار بخشیده می‌شود، تعارض‌ها را حل می‌کنند. زوجین سرزنده، پرشورتر و پرانرژی هستند و از بحث‌ها و اختلاف‌نظرهای پرجنب‌وجوش نمی‌ترسند. در مقابل، زوجینی که سبک حل تعارض حل نشده دارند، برچسب متخاصم می‌خورند و تعارض‌های مخرب و تحقیرآمیزی دارند که احساس‌های مثبت و پایدار زناشویی را تخریب می‌کنند (فتحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۲). چلبی در نظریه نظم خرد خود در قالب «اجیل» پارسونز بیان می‌کند که با تشکیل «ما» می‌توان از نوعی نظم اجتماعی خرد سخن گفت که در برگیرنده افراد و تعامل‌های ماست (مایی که از دو عنصر افراد و تعامل‌ها تشکیل شده است). برای حفظ ما و حفظ الگوهای تعاملی نظم اجتماعی خرد حداقل در چهار بُعد با چهار مشکل ماهوی مواجه است که عبارت است از: همفکری مشترک (L)، همگامی مشترک (G)، همدلی مشترک (I) و همبختی مشترک (A) (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۹-۱۶)؛ بنابراین باتوجه به این نظریه برای اینکه خانواده به عنوان یک گروه اجتماعی بتواند کارکرد خود را به نحوی صحیح و مطلوب ایفا کند، لازم است همبختی، همفکری، همراهی و همدلی لازم وجود داشته باشد و اعضای خانواده با مشورت یکدیگر در یک راستا حرکت و با کمک یکدیگر مشکلات و تعارض‌ها را رفع کنند. آزاد ارمکی یکی از چالش‌های اساسی خانواده ایرانی را چالش بی‌معنایی دانسته و معتقد است، به‌طور کلی خانواده ایرانی از درون دچار حرف‌زدن، سخن‌نگفتن و گفت‌وگونکردن شده است. چنانچه سخنی وجود دارد، منشأ داوری و در نهایت، نزاع می‌شود؛ بنابراین باتوجه به اینکه نظام معنایی مشترک و پذیرفتنی جمعی وجود ندارد، این مشکل در گفت‌وگو بین نسلی، بین جنسیتی و بین فردی است. خانواده ایرانی دچار کم‌حرفی مفرط در درون خود شده است و هر جا حرف زده می‌شود، دعوا و خشونت تولید می‌شود. بنابر نظر او متأسفانه نظام فرهنگی و سازوکارهای فرهنگی نیز کم‌ارزش و دچار

اشباع نظری و نرسیدن به اطلاعات جدید از مصاحبه‌شوندگان، ادامه یافت. در واقع، نمونه‌گیری نظری پژوهشگر را قادر می‌کند که مسیرهایی برای نمونه‌گیری برگزیند که بیشترین بازده نظری را در پی داشته باشد (اشتراوس و کرین، ۱۳۹۷: ۲۲۰). در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه‌های عمیق استفاده و با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان، مصاحبه‌ها ضبط شد و مصاحبه‌ها با توجه به علاقه و کیفیت پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان بین ۷۰ تا ۱۸۰ دقیقه طول کشید. در جدول ۱ مشخصات مشارکت‌کنندگان پژوهش ذکر شده است.

زوجین به لحاظ تحصیلی، دیپلم به بالا و به لحاظ اقتصادی از طبقات متوسط و متوسط روبه‌بالا باشند. علت انتخاب معیارهای مذکور این بود که در مصاحبه‌های اکتشافی مشخص شد که گفت‌وگو در خانواده‌های سطح پایین جامعه به طور کامل، شکلی متفاوت به خود می‌گیرد و این خانواده‌ها با مشکلات و مسائلی بسیاری روبه‌رو هستند که برای آنها اولویت بیشتری دارد. از این رو، برای انجام دادن مطالعه عمیق، محدود کردن طبقه اجتماعی مطالعه شده ضروری بود؛ بنابراین با توجه به معیارهای مذکور و براساس نمونه‌گیری نظری از ۳۱ نفر مصاحبه انجام شد و نمونه‌گیری تا زمان دستیابی به

جدول ۱- اطلاعات مشارکت‌کنندگان پژوهش

Table 1- Information of research participants

اسم	تحصیلات	شغل	مدت ازدواج
۱ بهاره	لیسانس صنایع	خانه‌دار	۵
۲ بهروز	فوق‌لیسانس صنایع	کارمند	۷
۳ هما	لیسانس ادبیات	فرهنگی	۲۴
۴ علی	لیسانس کشاورزی	کارمند	۲۴
۵ ساحل	فوق‌لیسانس جامعه‌شناسی	کارمند	۶
۶ یلدا	لیسانس مردم‌شناسی	خانه‌دار	۱۵
۷ عاطفه	دیپلم	خانه‌دار	۱۳
۸ سعیده	فوق‌لیسانس روانشناسی	کارمند	۱۳
۹ مهسا	فوق‌لیسانس شیمی	کارمند بخش خصوصی	۸
۱۰ احسان	لیسانس کامپیوتر	کارمند بخش خصوصی	۱۵
۱۱ امیرمحمد	لیسانس حسابداری	کارمند	۸
۱۲ مهدیه	فوق‌لیسانس علوم اجتماعی	کارمند	۶
۱۳ فرزانه	لیسانس نساجی	آزاد	۱۰
۱۴ حسن	دیپلم	آزاد	۲۱
۱۵ محسن	لیسانس برق	کارمند بخش خصوصی	۵
۱۶ پروین	فوق‌دیپلم بهداشت	کارمند بازنشسته	۲۵
۱۷ فریبا	دیپلم	خانه‌دار	۲۰
۱۸ مهدی	فوق‌لیسانس روانشناسی	آزاد	۱۹
۱۹ سوگند	لیسانس صنایع	کارمند بخش خصوصی	۸
۲۰ داوود	لیسانس عمران	آزاد	۱۰
۲۱ مرجان	دیپلم	کارمند مؤسسه خیریه	۱۸
۲۲ الهه	دانشجوی دکتری ادبیات	پژوهشگر	۶
۲۳ رفعت	دکتری کشاورزی	هیئت علمی دانشگاه	۱۵
۲۴ فاطمه	فوق‌دیپلم عربی	خانه‌دار	۵
۲۵ الهام	دیپلم	خانه‌دار	۱۹
۲۶ مریم	لیسانس حسابداری	کارمند	۲۳
۲۷ راضیه	لیسانس مامایی	خانه‌دار	۱۳
۲۸ محمد	فوق‌لیسانس علم اطلاعات و دانش‌شناسی	کارمند	۶
۲۹ محمد مهدی	لیسانس مدیریت فناوری اطلاعات	کارمند	۱۴
۳۰ صادق	دانشجوی دکتری ارتباطات	آزاد	۱۷
۳۱ مرتضی	لیسانس فیزیک	آزاد	۱۸

در پژوهش حاضر به‌طور کلی، چگونگی مواجهه و حل مسائل خانواده از سوی زوجین بررسی می‌شود. برای دستیابی به یافته‌های پژوهش، ضمن بررسی دقیق متون صاحب‌ه، گزاره‌های اصلی، مقوله‌های فرعی، اصلی و مقوله هسته‌ای در یک فرآیند رفت‌و برگشتی استخراج و مفهوم‌پردازی شد و در مجموع، ۶۷ مقوله فرعی و ۱۸ مقوله اصلی از این فرآیند بر ساخته شد. در جدول ۲ مقوله‌های اصلی و هسته آمده است.

در ادامه، مقوله‌های اصلی حاصل از مفهوم‌پردازی‌ها و کدگذاری در قالب بخش‌های الگوی پارادایمی بررسی می‌شود و به برخی از مفاهیم و گزاره‌های پژوهش نیز اشاره خواهد شد و سپس الگوی پارادایمی تحقیق ارائه می‌شود.

شرایط علی

مقوله‌های مربوط به شرایط علی الگوی پارادایمی پژوهش حاضر شامل تفاوت‌های جنسیتی، بسترهای فرهنگی تربیتی خانوادگی و بازدارنده‌های گفت‌وگویی متفاوت است. شرایط علی در واقع، شرایط و عللی است که باعث بروز پدیده مرکزی می‌شوند و در پژوهش حاضر این بسترهای خانوادگی و ویژگی‌های جنسیتی متفاوت، خود عاملی برای تجربه ناهمسان زوجین در چگونگی مسائل خانواده هستند.

سپس تمامی مصاحبه‌های ضبط‌شده با تمام جزئیات به متن تبدیل و فرآیند تجزیه و تحلیل همزمان و مستمر با جمع‌آوری داده‌ها به صورت رفت‌و برگشتی انجام شد. با راهنمایی‌های شیوه اشتراوس و کوربین (نظریه زمینه‌ای کلاسیک نظام‌مند) برای تحلیل داده‌ها از تحلیل خط‌به‌خط برای کدگذاری باز و همراه با توسعه مفاهیم و مقوله‌ها و ساخت پایه‌های نظریه زمینه‌ای از کدگذاری محوری و گزینشی استفاده شد و در پایان نیز الگوی پارادایمی پژوهش ارائه شد. با توجه به معیارهایی که لینکلن و گوبا (1985) مطرح کرده‌اند، قابلیت اعتماد یافته‌ها با استفاده از روش‌های مشارکت طولانی^۱ و مشاهده مدام در میدان تحقیق، بررسی همکاران^۲، تشریح کلیشه‌های ذهنی و پیش‌داوری‌های محقق، تأیید مشارکت‌کنندگان^۳ و توصیف غنی تأیید شد. همچنین، در پژوهش حاضر سعی شده است که بر اساس طراحی ماثور و دویت^۴ (2003) بازاندیشی‌های مختلفی در مراحل مختلف تحقیق صورت بندی شود تا به داده‌ها و نتایج اعتبار بخشیده شود. در این راستا، محقق ضمن بیان تجربه زیسته خود درباره موضوع تلاش کرد، موضع فکری خود را در پراگماتر قرار دهد تا داده‌ها را بدون پیش‌داوری و کلیشه‌های قالبی تفسیر کند. برای اتکاپذیری^۵ داده‌ها نیز سعی شده است، ضمن رعایت اصول و نکات لازم، تمامی مصاحبه‌ها و رخدادها به‌طور کامل ثبت و ضبط و با دقت کافی اجرا شود. برای رعایت ملاحظه‌های اخلاقی کلیه مراحل با رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان، استفاده از فرم‌های رضایت‌نامه، ارائه توضیح‌های تکمیلی، ایجاد فضایی امن و آرام برای جلب اعتماد مشارکت‌کننده انجام پذیرفت و برای حفظ حریم خصوصی آنها در متن پژوهش از اسامی مستعار استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

¹ Prolonged Engagement

² Peer Review

³ Member Checking

⁴ Mauthner & Doucet

⁵ Dependability

جدول ۲- مقوله‌های اصلی و هسته‌ای پژوهش

Table 2- Main and core categories of research

مقوله‌های اصلی	نقش پارادایمی مقوله‌ها	مقوله هسته
تفاوت‌های جنسیتی	شرایط علی	ناهمسانی در حل مسئله، رفتارهای پاندولیک
بسترهای فرهنگی تربیتی خانوادگی	شرایط علی	
بازدارنده‌های گفت‌وگویی متفاوت	شرایط علی	
لحن گفت‌وگویی ناهمسان زوجین	شرایط زمینه‌ای	
واکنش‌های ناهمسان به نظرهای مخالف	شرایط زمینه‌ای	
تغییرپذیری لحن گفت‌وگو	شرایط زمینه‌ای	
طول مدت ازدواج	شرایط زمینه‌ای	
فرهنگ جنسیتی	شرایط مداخله‌گر	
اهمیت لحن سخن در روابط اجتماعی	شرایط مداخله‌گر	
راهبردهای اجتنابی	استراتژی	
راهبردهای تخریبی	استراتژی	
راهبردهای سازش	استراتژی	
بازاندیشی در لحن گفت‌وگو	استراتژی	
بازتعریف روابط زناشویی	پیامد	
اعمال خشونت‌های کلامی و فیزیکی	پیامد	
سرکوب درونی / ارتباطی	پیامد	
گسست روابط متقابل زوجین	پیامد	
احساس تعلیق در روابط	پیامد	

برای گفت‌وگو به کار می‌گیرند نیز با یکدیگر تفاوت‌هایی دارند که می‌تواند نحوه حل مشکلات و تنش‌های زوجین را تحت تأثیر خود قرار دهد. در واقع، در بسیاری از موارد نه تنها مشکلات حل نشده است، خود این تفاوت‌ها به دلیل نداشتن شناخت دقیق زوجین و نپذیرفتن تفاوت‌های موجود بین آنها ممکن است، مسئله‌ساز شود و تعارض‌های خانواده را تشدید کند. سوگند درباره تفاوتی که در انتظارهای خود و همسرش برای رفع دلخوری وجود دارد، اینگونه توضیح می‌دهد:

«والا من دوس دارم، بیشتر باهام حرف زده بشه. بعد اون با اینکه زودتر بیاد خونه و بگه سلام، انتظار داره، من دیگه تو ذهنم پاکش کنم. خودش این تپیه که مثلاً حالا بیا ناهار بخور و با به حرفای روزمره ساده کلاً اهل کش دادن نیست.»

همچنین، یلدا درباره تفاوت میان خود و همسرش در روش حل مسائل و مشکلاتشان و روحیه متفاوتی که در این

تفاوت‌های جنسیتی: این مقوله به‌طور کلی، دربرگیرنده

تفاوت در انتظارها، تفاوت جنسیتی در بروز خشم و احساس و تفاوت جنسیتی در روش حل مسائل است. در واقع، مشارکت‌کنندگان بر این اعتقاد هستند که بین خود و همسرشان تفاوت‌هایی وجود دارد که عامل بسیاری از تعارض‌ها و تنش‌های ایجادشده در برقراری ارتباط است. این تفاوت‌ها موارد مختلفی را در بر می‌گیرد. از جمله: تفاوت در انتظارهایی که زوجین از یکدیگر دارند، تفاوت‌هایی که در نحوه بروز خشم و احساساتشان دارند و تفاوت‌هایی که در روش بررسی و حل مسائل از خود نشان می‌دهند. به گفته مصاحبه‌شوندگان حتی در انتظارهایی که زوجین برای رفع دلخوری از یکدیگر دارند نیز تفاوت‌هایی بین آنها وجود دارد. همچنین، آنها در روشی که برای ابراز خشونت و احساسات، دلجویی از یکدیگر، حل مسائل و همچنین سبک و روشی که

زمینه دارند، حرف می‌زند:

«من خودم اولین راهم اینه که در موردش حرف بزنیم، ببینیم چیکار کنیم؛ ولی همسر من اینطور نیست. میگه بذار ببینم چطور پیش میره خیلی چیزها رو و اون خیلی اندازه ای که من اهل حرف زدیم، نیست».

بسترهای فرهنگی تربیتی خانوادگی: این مقوله بیانگر

نقش و جایگاه تربیتی و ساختار قدرت خانواده فرد است که در اجتماعی شدن و شکل‌گیری مهارت‌های ارتباطی فرد نقش و اثر بسزایی دارد. در واقع، با توجه به اینکه خانواده اولین و مهم‌ترین نهادی است که فرد در آن پرورش یافته و جامعه‌پذیر می‌شود، شکل‌گیری شخصیت و رفتارهای اجتماعی فرد تا حد زیادی به روش‌های تربیتی خانواده و نحوه تعامل‌ها و روابط والدین در محیط خانوادگی وابسته است. در واقع، مشارکت‌کنندگان بر اهمیت اثر تربیت خانوادگی در نحوه ارتباط‌های فرزندان و اثرپذیری از نحوه تعامل‌های والدین تأکید داشتند و برخی از آنها روش تربیت خانوادگی را که در خانواده خود یا همسرانشان وجود داشته است، منشأ بسیاری از تنش‌هایی می‌دانند که در زندگی فعلی خود با آن مواجه هستند. همچنین، از نگاه آنها در خانواده‌هایی که والدین ارتباط مطلوبی با یکدیگر نداشته و از این حیث الگوی مناسبی برای فرزندان خود نبوده‌اند، ناخودآگاه این مشکلات ارتباطی به انواع مختلف در خانواده فرزندان آنها نیز دیده می‌شود. علاوه بر این، نحوه تعامل‌های والدین با فرزندان و داشتن ارتباط مؤثر با آنها از سنین کودکی نیز بر رشد مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی فرزندان اثرگذار است. از طرفی، ساختار قدرت در خانواده اصلی نیز به شدت ویژگی‌های رفتاری و ارتباطی فرزندان خانواده را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد و به اعتقاد برخی از مصاحبه‌شوندگان برابری جایگاه والدین در خانواده‌ای که فرد در آن رشد کرده است و همچنین میزان برتری جایگاه مرد در خانواده اصلی با ساختار قدرت در خانواده فعلی فرد و نحوه تعامل‌ها با همسر و فرزندانش ارتباط دارد. الهام درباره اثر جایگاه مرد در خانواده همسرش می‌گوید:

«شوهر اصلاً به فاز جداگانه‌اس. تو خانوادشونم به جوری بزرگ شدن، یعنی مادرشون برا شوهر اینجوری بوده که بله، همیشه حق با توئه. حتی اگر کار اشتباهی بکنه.

اونم انتظارداره، منم اینطوری باشم».

فرزانه اثرپذیری همسرش از روش دعوای پدر و مادرش به‌ویژه در اوایل ازدواج و نپذیرفتن آن را برای خود بدین شکل بیان می‌کند:

«اون احساس می‌کرد، باید دعواها مثل مامان باباش باشه. در صورتی که من اصلاً همچین چیزی رو نمی‌خواستم که مثلاً تو دعوا قهوه‌ای کنی طرف مقابلتو و بعد هم بگی هیچ‌طوری نشده و عادی جلوه بدی».

بازدارنده‌های گفت‌وگویی متفاوت: در این مقوله

بازدارنده‌هایی بررسی می‌شود که یکی از طرفین در حین حرف زدن، دیگر تمایلی به ادامه فرآیند گفت‌وگو نداشته باشد و توقف گفت‌وگو را بر ادامه آن ترجیح دهد. در واقع، همه افراد انتظارها و تعریف‌هایی در ذهن خود از گفت‌وگو دارند که رعایت نکردن آن معیارها در حین گفت‌وگو با طرف مقابل باعث آزرده‌گی آنها شده است و آنها را از ادامه گفت‌وگو ناامید می‌کند که شامل تکرار مکررات، کم‌شدن درک متقابل، خودمرکزبینی، کم‌شدن جدی‌بودن، تحقیر و سرزنش، بی‌احترامی و بی‌تفاوتی، نداشتن تمرکز حواس و بی‌توجهی به موضوع، حاشیه‌سازی، پیش‌داوری، لحن نامناسب و جمله‌های واکنشی، پرخاشگری، پاسخ‌گونی، گفت‌وگوگریزی، پاسخگویی عجولانه، طولانی‌شدن، تعمیم غیرمنطقی و زبان بدن نامناسب است. در واقع، برای بسیاری از مشارکت‌کنندگان مواجهه با نحوه پاسخگویی و عکس‌العمل‌های نامطلوب طرف مقابل مانعی برای ادامه گفت‌وگو محسوب می‌شود. همچنین، به کارگیری کلمات، جملات، لحن و زبان بدن نامناسب نیز از دیگر بازدارنده‌های گفت‌وگویی است و عامل مؤثری در زمینه رضایتمندی یا نارضایتی زوجین از وضعیت گفت‌وگو و برقراری تعامل‌ها در خانواده تلقی می‌شود. از طرفی، از آنجا که هر فردی ملاک و معیار خاصی برای گفت‌وگو دارد، این بازدارنده‌ها ممکن است، برای هرکسی به‌طور کامل، متفاوت و حتی گاهی تا اندازه‌ای در مقابل هم باشد؛ به‌طور مثال، برای یک نفر پاسخ‌گونی نبودن، بازدارنده محسوب می‌شود و برای فردی دیگر پاسخگویی عجولانه و بی‌فکر بدین معنی که فرد دریافت نکردن پاسخ را به پاسخگویی بی‌فکر ترجیح می‌دهد. الهه به‌خوبی تجربه خود را از درک نکردن همسر و بی‌انگیزگی

برای ادامه گفت‌وگو توضیح می‌دهد:

«همین درک نکردنه، همین زبو آدمو نفهمیدن. من اوایل خیلی تلاش می‌کردم، بعد دیدم چکاره، اصلاً ولش کن. الان تا داریم سر یه موضوعی حرف می‌زنیم که می‌فهمم، نمی‌فهمه حرف منو، میگم باشه. خیلی خوب. بیخیال اونم همینطور».

احسان نیز درباره‌ی ازدست‌دادن حق برابر و پافشاری

همسرش بر حرف خود می‌گوید:

«من یه چیزی میگم و اون الا و الله همونی که اون میگه. چیزی که منو ناراحت می‌کنه، اینه که من احساس می‌کنم، روی بعضی موضوعات اون حق داره کامل و صد درصد و من هیچ حقی ندارم. حتی ۵ درصد و اینا هم نیست. صفره».

شرایط زمینه‌ای

از شرایط زمینه‌ای در پژوهش حاضر، لحن گفت‌وگوی ناهمسان در میان زوجین، واکنش‌های ناهمسان به نظرهای مخالف و تغییرپذیری لحن گفت‌وگوست که در واقع، بستر و زمینه‌ای است که در جامعه‌ی مطالعه‌شده وجود دارد و مشارکت‌کنندگان بدان اشاره داشتند و راهبردها و اقدام‌ها در بستر آن، پدیده‌ی مرکزی را اداره می‌کنند.

لحن گفت‌وگوی ناهمسان زوجین: این مقوله شامل

لحن‌های ضد گفت‌وگویانه، لحن‌های گفت‌وگویانه و درک متفاوت از لحن یکدیگر است. در واقع، یکی از ارکان بسیار مهم گفت‌وگو که نقش اثرگذاری در انتقال محتوای آن دارد و مسیر گفت‌وگو را به سوی فهم مشترک یا ایجاد تنش پیش می‌برد، لحن گفت‌وگوست. در واقع، لحن، کیفیت یا احساس بیان شده از کلماتی است که افراد استفاده می‌کنند و این آهنگ و لحن کلام و نحوه‌ی بیان جملات و کلمات در افراد مختلف، متفاوت و به همان اندازه در درک گفت‌وگوهای افراد اثرگذار است. از دید برخی مشارکت‌کنندگان در خانواده نیز خود یا همسرشان لحن‌هایی را در گفت‌وگو یا در زمان حل مسائل و چالش‌ها استفاده می‌کنند که فرآیند گفت‌وگو را دچار اختلال یا توقف می‌کند و به راهبردهای تخریبی در حل مسائل ختم می‌شود که در بهترین شرایط، ممکن است منجر به بازاندیشی

در لحن شود. در مقابل آن می‌توان از لحن‌هایی گفت‌وگویانه سخن گفت که بدون ایجاد سوء تفاهم یا موضع‌گیری باعث بهبود فرآیند گفت‌وگو و ایجاد فضایی گفت‌وگومحور و آرام شده است و با استفاده از راهبرد سازش، دستیابی را به درک مشترک میان زوجین تسهیل می‌کند. همچنین، زوجین علاوه بر اینکه لحن‌های مختلفی را در گفت‌وگو به کار می‌گیرند، ممکن است درک متفاوتی از لحن یکدیگر داشته باشند. بدین مفهوم که ممکن است، انتظارات متفاوتی از لحن مطلوب در ذهن آنها وجود داشته باشد و از لحن یکدیگر برداشت متفاوتی کنند. الهه انتظار متفاوت خود و همسرش را از یک لحن مناسب و تعارضی که این موضوع در روابطشان ایجاد می‌کند، بدین صورت توضیح می‌دهد:

«لحن من خیلی هیجانی، بعد بعضی وقتا باعث میشه

اون سوء برداشت کنه که تو داری داد می‌زنی. میگم من

خیلی آرام حرف زدم. خیلی معمولی بود. میگه نه. تو

داری دادوبیداد می‌کنی».

بهاره نیز درباره‌ی نارضایتی از لحن نامناسب همسرش و

ناراحتی در این زمینه می‌گوید:

«خیلی وقتا از لحنش بدم میاد و بهم برمی‌خوره.

لحنش یه وقتایی خیلی بد میشه. یه جوروی انگار حالت

دستوری داره و تند و با عصبانیت».

واکنش‌های ناهمسان به نظرهای مخالف: این مقوله

شامل تخریب و ایجاد بسترهای گفت‌وگو در مواجهه با نظرهای مخالف است. در واقع، نحوه‌ی واکنش افراد به نظرهای مخالف دیگران اهمیت بسیاری دارد و نشان دهنده‌ی وجود روحیه‌ی گفت‌وگومحور یا تک‌گویی در آنهاست. باتوجه به اینکه هدف از گفت‌وگو دستیابی به فهم مشترک و روشننگری است و بیانگر تفاوتی است که در عقاید و نظرهای افراد وجود دارد. بدون پذیرش این تفاوت‌ها و تمایزهایی که میان افراد وجود دارد؛ گفت‌وگو ناممکن است. این در حالی است که بسیاری از مشارکت‌کنندگان بر این نکته تأکید داشتند که خود یا طرف مقابلشان دراصل توانایی پذیرش نظرهای مخالف را ندارند و با بروز واکنش‌های نامطلوب در مقابل نظرهای متفاوت و تلاش‌هایی که برای اثبات نظرهای خود انجام می‌دهند، به کلی بسترها و زمینه‌های گفت‌وگو را تخریب

داشته باشد؛ و همیشه شکل ثابت و پایداری ندارد و این موضوع، استراتژی‌های افراد را برای حل مسائل نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. در واقع، مصاحبه‌شوندگان معتقدند زمان و موضوع گفت‌وگو ممکن است بر لحن آنها اثر داشته باشد؛ به‌طور مثال، اگر گفت‌وگو درباره موضوعی تنش‌زا نباشد، ممکن است با لحنی آرام و منطقی صورت پذیرد. این در حالی است که همان شخص زمانی که درباره موضوعی حساس و چالش‌برانگیز حرف می‌زند، ممکن است لحنی تند و پرخاشگر به خود بگیرد. همچنین، گفت‌وگو در موقعیت زمانی مناسب ممکن است لحن مطلوب و گفت‌وگومحوری در پی داشته باشد. علاوه بر این، افزایش سن نیز ممکن است، اثر مثبت یا منفی بر لحن گفت‌وگو داشته باشد و بنابر تجربه، اشکال متفاوتی به خود بگیرد. از طرفی، اینکه کدام یک از زوجین شروع‌کننده گفت‌وگو باشد و با چه لحنی گفت‌وگو را آغاز کند نیز می‌تواند باعث تغییر لحن طرف مقابل شود و مسیر گفت‌وگو را تغییر دهد. تناسب نداشتن لحن و محتوا نیز از دیگر مواردی است که نشان‌دهنده تغییرپذیری لحن گفت‌وگو است. بنابر تصور مشارکت‌کنندگان گاهی ممکن است، لحن گفت‌وگو یا تُن صدای فرد تغییر کند و ارتباطی با محتوای آن گفت‌وگو نداشته باشد؛ به‌طور مثال، ساحل از ناراحتی خود درباره لحن همسرش در موقعی می‌گوید که لحن و محتوا تناسبی با یکدیگر ندارد:

«خیلی وقتا همسر من یه چیزی مطرح می‌کنه که شاید من با محتوای اون جمله مشکلی نداشته باشم؛ ولی از لحن جمله احساس می‌کنم، الان داره تندی می‌کنه و نسبت به این قضیه درگیری و ناراحتی داره».

احسان نیز درباره وابسته بودن لحن گفتگو به موضوع آن حرف می‌زند:

«در مورد لحن بعضی وقتا اینجوریه که اینی که من فکر می‌کنم، همینیه که هست و درسته؛ ولی بعضی وقتا، نه بستگی داره در مورد چه موضوعی باشه».

طول مدت ازدواج: این مقوله به بیانگر تغییر روش حل مسائل بر مبنای طول مدت ازدواج است، از سه مفهوم تغییر روش در طول زندگی مشترک، تغییر رویه مبتنی بر شناخت و استفاده از تجربه‌های زندگی مشترک تشکیل شده است.

می‌کنند. به‌طور کلی، واکنش‌های تک‌گویانه افراد را در مقابل مخالفت‌ها می‌توان در قالب واکنش‌های تند، کناره‌گیری از بیان نظر، تلاش برای اثبات خود و نرسیدن به نتیجه مشترک خلاصه کرد که همه آنها در عمل، زمینه‌های گفت‌وگویی مطلوب را از بین می‌برند و به راهبردهای اجتنابی و تخریبی برای حل مسائل خانواده منتهی می‌شوند. نکته جالب اینجاست که بسیاری از مشارکت‌کنندگان فرصت دادن برای طرح نظرهای مخالف به طرف مقابل و پافشاری برای اثبات نظرهای خود را مطلوب و اقدامی گفت‌وگومحور تلقی می‌کنند. این در حالی است که گفت‌وگو زمانی شکل می‌گیرد که افراد نظرهای مخالف و تفاوت‌های موجود میان خود و دیگران را بپذیرند بدون اینکه انکار یا خصومتی از خود بروز دهند و کسی نظرهای خود را برتر از دیگران تلقی کند. در مقابل این واکنش‌ها، عده‌ای از مشارکت‌کنندگان معتقدند خود یا طرف مقابلشان در برابر نظرهای مخالف، واکنش‌هایی از خود نشان می‌دهند که مسیر گفت‌وگو را هموار می‌کنند و به طرف مقابل اجازه بیان نظرهای خود را می‌دهند، بدون اینکه تلاشی برای اثبات نظرهای خود و اشتباه بودن نظرهای دیگری داشته باشند و در واقع، برای حل مسائل از راهبرد سازش استفاده می‌کنند. بهروز روش خود و همسرش و تلاش برای رسیدن به نقطه تعادل را به‌وضوح تشریح می‌کند:

«میگم حالا شما این حرفو زدی؛ ولی نظر من اینجوریه و آنقدر حرف می‌زنیم تا بالاخره یه دلیل منطقی یا من بیارم اون قانع شه یا اون یا اینکه سطح توقعاتو مباریم پایین. حالت پنجاه پنجاه قرارش می‌دیم که متعادل بشه».

در ادامه نیز واکنش خود را در مقابل نظرهایی که پسندیده‌اش نیست، بدین صورت تشریح می‌کند:

«من سبکم فرق داره وسط حرفم اگر اون جوابی که می‌شنوم، مورد پسندم نیست، من کاتش می‌کنم و دیگه حرف نمی‌زنم و اونجاست که مشکلات ایجاد میشه؛ چون بعدش وارد فاز قهر می‌شم».

تغییرپذیری لحن گفت‌وگو: این مقوله به‌طور کلی، بیانگر ناپایداری در لحن گفت‌وگو و تناسب نداشتن لحن و محتواست. لحن گفت‌وگو از جمله ارکانی است که بسته به شرایط و موقعیت‌های متفاوت ممکن است اشکال مختلفی

باعث ایجاد مرز و جدایی میان دو جنس می‌شود. در واقع، مرد یا زن بودن پیش‌فرض‌ها و تصورهای را به همراه دارد که در فرهنگ هر جامعه تا حدودی متفاوت است و ویژگی‌های خاصی را به هریک اطلاق می‌کند و همین پیش‌فرض‌ها باعث شکل‌گیری رفتارهای جنسیتی در هر جامعه شده است و استراتژی‌های افراد را در مواجهه با مسائل تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد. برخی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه به اثر ویژگی‌های فرهنگی یزد بر شکل‌گیری ویژگی‌های رفتاری مردان اشاره می‌کنند و بسیاری از مشکلات خود را در تعامل با همسرانشان ناشی از فرهنگ مردسالاری یزد می‌دانند. در واقع، این مشارکت‌کنندگان زن هستند و به‌عنوان افرادی که احساس می‌کنند در فرهنگ مردسالاری جایگاه پایین‌تری دارند، علاوه بر اینکه بر اثر ویژگی‌های فرهنگی واقف هستند، در برخی موارد خودشان نیز درگیر کلیشه‌های جنسیتی شده و آنها را پذیرفته و در راستای تحکیم و تداوم این کلیشه‌ها پیش رفته‌اند. از دیگر نشانه‌های فرهنگ جنسیتی، کلیشه‌های جنسیتی است که در فرهنگ‌های مردسالاری علاوه بر اثرگذاری بر رفتارهای مردان، بر انتظارهای زنان نیز اثرگذار است و از نگاه مشارکت‌کنندگان عدم توجه مردان به نیازهای غیرمادی همسر و حتی نداشتن انتظار عذرخواهی از مرد می‌گردد. به‌گونه‌ای که در برخی موارد خود زنان حقوقی را برای خود قائل نیستند. مریم در این زمینه می‌گوید:

«درکل میگم مرده، غرور داره، نمی‌خوام بیاد بگه، معذرت می‌خوام؛ ولی همینکه بگه آقا اشتباه کردم، همین برا من کافیه؛ ولی اون خیلی توجه نمی‌کنه».

مرجان نیز درباره‌ی اثر فرهنگ بر رفتار همسرش اینگونه توضیح می‌دهد:

«اگر من دلخور باشم، آخرش خودمم. اوشون اصلاً پیش‌قدم نمی‌شن و اصلاً تو این فازا نیستن. زیاد احساساتی نیستن و ابراز و احساسات و اینا اصلاً. حتی مواقعی که حق با من باشه. مردای یزدی خو اصن اینجور چیزا براشون مهم نیست».

اهمیت لحن سخن در روابط اجتماعی: این مقوله به‌طور کلی، اثر لحن بر درک متقابل، اهمیت لحن در فرآیند گفت‌وگو، نتیجه‌گفت‌وگو و اثر لحن نامناسب را بر

درواقع، مشارکت‌کنندگان معتقدند که با توجه به تجربه‌هایی که در زندگی مشترک کسب کردند و شناختی که از انتظاراتها، توقع‌ها و روش‌های طرف مقابل برای حل مسائل و مشکلات به دست آوردند، در مقایسه با اوایل ازدواج تغییراتی در روش آنها برای رسیدگی به مشکلات صورت گرفته است. این تغییرات در برخی موارد باعث بهبود و نزدیک‌تر شدن زوجین به یکدیگر شده و در برخی دیگر به تلافی کردن و جبران برخورد اشتباه یکی از طرفین و تخریب بیشتر روابط منتج شده است؛ بنابراین طول مدت ازدواج و تعداد سال‌هایی که از ازدواج افراد و شناخت آنها از یکدیگر و تفاوت‌های موجود می‌گذرد، ممکن است به تغییر رویه آنها در برخورد با مسائل و مشکلات بینجامد. فاطمه از تغییرات مثبت خود و همسرش و گرایش بیشتری که به سمت گفت‌وگو پیدا کرده‌اند، حرف می‌زند:

«الان خداییش بیشتر حرف زدن و مدارا کردن تومن جا افتاده. حالا یا علتش اینه که تو زندگی شناخت نسبت به هم پیدا کردیم. یه خورده مشکلات زندگیای اطرافیا مون رو دیدم، ترجیح دادیم، خودمونو ازین نبریم».

داوود نیز درباره‌ی تغییرات خود و اطرافیان می‌گوید:

«زندگی یه تجربه اس. من اصلاً نمی‌تونم بگم من چه شکلی حلش می‌کنم؛ ولی درکل تغییر کردم. اطرافیانم هم تغییر کردن».

شرایطه مداخله‌گر

این شرایط به عواملی اشاره دارد که خارج از بستر مطالعه شده و در سطحی کلان‌تر نیز پدیده‌ی محوری را تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد و شامل فرهنگ جنسیتی و اهمیت لحن سخن در روابط اجتماعی است. در واقع، این شرایط، اجرای راهبردها و استراتژی‌ها را تسهیل و تسریع کرده یا به‌عنوان یک مانع، دچار تأخیر می‌شود.

فرهنگ جنسیتی: این مقوله دربرگیرنده‌ی اثر ویژگی‌های فرهنگی بر هویت جنسیتی و کلیشه‌های جنسیتی است که هر دو نشان‌دهنده‌ی فرهنگ جنسیتی حاکم بر جامعه است. این فرهنگ با راه‌های مختلف و درطیف‌های گوناگون بر هویت جنسیتی افراد، ایجاد کلیشه و باورهای قالبی جنسیتی اثرگذار بوده است و بدون ایجاد نگرش و شناختی صحیح، ناخودآگاه

زوجین در خانواده برای رسیدگی و حل مسائل و مشکلات مختلف درپیش می‌گیرند. در واقع، باتوجه به اینکه استراتژی و روش هر فرد برای حل مشکلات با دیگری متفاوت است، در بسیاری موارد همین تفاوت‌ها و نداشتن درک و پذیرش آن و همچنین نرسیدن به روشی واحد برای حل مسائل باعث ایجاد اختلاف‌ها و تشدید تعارض‌ها می‌شود. برخی از مشارکت‌کنندگان در مواجهه با مشکلات ترجیح می‌دهند، از مقابله با آن فرار کنند. به همین خاطر، آن را نادیده گرفته و به آن بی‌توجهی می‌کنند و بر این باورند که با این روش و حرف‌زدن درباره آن می‌تواند آن مسئله را حل کند. غافل از اینکه با این روش مسائل تنها به صورت مقطعی فراموش شده است و با انباشتگی و پیچیدگی بیشتر بعد از مدتی خود را نشان می‌دهند. عده‌ای دیگر در رویارویی با مشکلات و درمواقع ناراحتی و عصبانی‌بودن، سکوت و تنه‌بودن را ترجیح می‌دهند و حتی از پرسیدن دلیل ناراحتی و تحریک‌شدن برای حرف‌زدن عصبانی می‌شوند. این دو استراتژی در میان مصاحبه‌شوندگان این پژوهش بیشتر در میان مردان وجود دارد. برخی دیگر نیز به جای تلاش برای حل مشکل، خود را کنار می‌کشند و به جای بیان نظرها به دلایل مختلف از جمله: ترس از همسر با حالت انفعال در مقابل آنها تسلیم می‌شوند که این استراتژی برخلاف دو استراتژی قبلی فقط میان زنان مطالعه شده دیده می‌شود. عاطفه با بغض و ناراحتی از بی‌تفاوتی و بی‌توجهی همسرش در برابر ناراحتی خود می‌گوید:

«ازش انتظار دارم که بیاد ازم بپرسه: چرا ناراحتی و حلش کنیم؛ ولی هیچ وقت اینکارو نمی‌کنه و هیچ چیز نمی‌گه و کلاً بی‌توجهی می‌کنه که تو چیزتبه و اصلاً اهمیت نمی‌ده».

محسن نیز به وضوح روش خود را در رویارویی با مشکلات سکوت می‌داند:

«روش من فقط سکوته. بعدش باید بگذره. حتی اگر چالشی هم باشه؛ چون من به اتفاق و موضوعی اگر ذهنمو درگیر کنه، کلاً فقل هستم و باید اون موضوع رو تو تنهایی خودم بهش فکر کنم».

راهبرد تخریبی: این راهبرد استراتژی‌های پرخاش،

اختلال‌های ارتباطی دربر می‌گیرد. در واقع، لحن سخن به‌عنوان یکی از ارکان محوری گفت‌وگو و تعامل‌های اجتماعی، همیشه اهمیت بسیاری داشته است. در واقع، زمانی که لحن مناسبی برای گفت‌وگو به کار گرفته شود، نه تنها فرآیند گفت‌وگو به درستی پیش برده می‌شود، نتیجه مطلوبی نیز از این فرآیند حاصل می‌شود و بر درک متقابل افراد اثر چشمگیری برجای می‌گذارد. از طرف دیگر، چنانچه لحن استفاده‌شده در گفت‌وگو لحن مناسبی نباشد، ممکن است فرآیند گفت‌وگو و ارتباط میان اعضای خانواده را دچار اختلال کند و به تشدید تعارض‌ها و تنش‌های آنها منجر شود؛ بنابراین لحن گفت‌وگو اهمیت بسیاری دارد و می‌تواند تعیین‌کننده مسیر گفت‌وگو باشد و همین اثرگذاری است که باعث بازاندیشی در لحن گفت‌وگو در برخی از افراد می‌شود؛ به‌طور مثال، ساحل در این زمینه می‌گوید:

«به‌نظر من به لحن خوب می‌تونه بدترین حرف‌ها رو برای طرف مقابل پذیرفتنی کنه و هیچ ناراحتی هم به بار نیاره».

همچنین، لیدا تجربه خود را از داشتن لحن تند و ایجاد

سوءتفاهم بدین شکل بیان می‌کند:

«وقتی آدم بخواد با لحن تند حرف بزنه و با اعصاب خورد کنی حرف بزنه، باعث میشه هم طرف مقابل نتونه خوب حرفشو بزنه، هم من نتونم خوب حرفمو بزنم. بعدشم الکی یه سوءتفاهم پیش بیاد».

استراتژی‌ها

استراتژی‌ها و راهبردهای مشارکت‌کنندگان این پژوهش شامل راهبرد اجتنابی، راهبرد تخریبی، راهبرد سازش و بازاندیشی در لحن گفت‌وگوست که تحت‌تأثیر شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر و در پاسخ به پدیده مرکزی شکل می‌گیرد. باتوجه به ناهمسان‌بودن روش زوجین برای مواجهه و حل مسائل، استراتژی‌های این پدیده شامل تمامی راهبردهایی است که افراد برای حل مسائل خانواده در پیش می‌گیرند که برخی از آنها گفت‌وگویانه و برخی ضدگفت‌وگویانه است.

راهبرد اجتنابی: این مقوله دربرگیرنده استراتژی‌های

اجتنابی از قبیل استراتژی فرار، سکوت و تسلیم است که

مباحثه، شتاب و انحرافی را شامل می‌شود و دربرگیرنده استراتژی‌هایی است که به‌جای ساختن، بهبود و حل مشکلات و مسائل به‌طور کامل، رویکرد تخریبی دارد و به تخریب مسیر حل مشکلات می‌انجامد. درواقع، براساس نظرهای مصاحبه‌شوندگان بسیاری از افراد برای رسیدگی به مشکلات خانواده سریع‌عصبانی‌شده و کنترل خود را از دست می‌دهند و با رفتارهای پرخاشگرانه به‌جای تلاش برای حل مشکل، به‌کلی مانع‌گفت‌وگو و بهبود وضعیت و باعث دعوا و ایجاد تنش می‌شوند. برخی دیگر نیز به‌جای اینکه در یک موضع برابر و برای حل مشکل‌گفت‌وگو کنند، با نگاهی نابرابر و برای تعیین برنده و بازنده شروع به بحث و در راستای تشدید مسائل حرکت می‌کنند. علاوه‌بر این، تعدادی با رویکردی عجله‌ای و با شتاب بسیار و بدون صبوری لازم تلاش می‌کنند تا در همان لحظه تنش که ممکن است، افراد آمادگی لازم برای گفت‌وگو و حل مشکلات را نداشته باشند، به مسائل رسیدگی کنند و درنهایت، تعدادی نیز به‌کلی از مسیر درست برقراری ارتباط مطلوب خارج می‌شوند و سعی بر دروغ‌گویی، تلافی و سوءاستفاده از نقاط ضعف دیگری دارند. مهسا درباره‌ی برخورد تند و عصبی خود و همسرش در مواقع تنش می‌گوید:

«اولش که تند برخورد می‌کنیم و سریع با عصبی‌شدن و اینا برخورد می‌کنیم، اینطوری نیست که اون لحظه آرامش خودمون رو حفظ کنیم. اصلاً اینجوری نیستیم هیچ کدوممون».

همچنین، عاطفه درباره‌ی روش همسرش اینگونه توضیح

می‌دهد:

«روش من اینه که حرف بزدم. حالا من مشکلات خودم در نظر می‌گیرم و میام حرف بزدم؛ ولی وقتی قرار باشه، طرفم هی بخواد با دروغ و دوز و کلکایی منو بیچونه، خوب پس بهتره اصلاً دیگه هیچی نگم».

راهبرد سازش: این مقوله شامل استراتژی‌های تعویق، گفت‌وگویانه، سازگاری، آرام‌سازی و ارزیابانه است. درواقع، افرادی که از این استراتژی‌ها استفاده می‌کنند، به‌لحاظ ذهنی در حال تلاش برای بهبود شرایط، حل مسائل و مشکلات و همچنین افزایش سازگاری زناشویی بوده‌اند و از این جهت

تمام تمرکز خود را برای دوری از تنش و ایجاد فضایی آرام و مناسب، پذیرش وضعیت و انجام‌دادن بررسی‌های لازم برای بهبود اوضاع به کار می‌گیرند. برخی از مشارکت‌کنندگان سعی دارند گفت‌وگو، رفع تنش‌ها و دلخوری‌ها را تا زمانی که فضا آرام باشد و تنش و عصبانی‌بودن کاهش یابد، به تعویق بیندازند و این استراتژی از جمله رویکردهایی است که بیشتر درمیان مردان مطالعه‌شده وجود دارد. گفتنی است که در برخی موارد زنان به تعویق‌انداختن گفت‌وگو را نشانه‌ای از استراتژی فرار تلقی می‌کنند و از آن ناراضی هستند. این درحالی است که خود مردان این استراتژی را راهکاری برای ایجاد آرامش می‌دانند. برخی دیگر در زمان مواجهه با مشکلات تمایل دارند، درباره‌ی آن گفت‌وگو کنند. به همین خاطر در این زمینه پیش‌قدم می‌شوند و طرف مقابل را از ضرورت گفت‌وگو آگاه می‌کنند و به‌طور کلی، با حرف‌زدن و گفت‌وگو سعی در حل مسائل و مشکلات و رفع دلخوری‌ها دارند. تعدادی دیگر از مشارکت‌کنندگان رویکرد سازگاری را درپیش می‌گیرند. بدین معنا که برای آرام‌سازی یکدیگر تلاش می‌کنند و با رعایت اصل احترام اشتباه‌ها را می‌پذیرند و در راستای سازش و مدارا با یکدیگر حرکت می‌کنند. برخی دیگر در مواجهه با تنش تلاش می‌کنند از عصبانی‌بودن‌ها جلوگیری کنند و با سکوت یا ترک محل یا شوخی درتلاش برای آرام‌کردن موقعیت هستند. تعدادی نیز در مواجهه با مشکلات درابتدا تمام تلاش خود را در راستای بررسی مشکل، افزایش آگاهی و مشاوره‌گرفتن برای انتخاب بهترین روش به کار می‌گیرند. فرزانه روش خود را بدین شکل توضیح می‌دهد:

«پیش‌اومده مسئله‌ای که مهم هم‌بوده. من میگم آدم سختیم و حرف‌زدن برام سخته؛ ولی با همین حرف‌زدن حلش کردیم؛ یعنی چاره‌ای جزء حرف‌زدن نیست».

همچنین، مهدی روش خود را اینگونه توضیح می‌دهد:

«روشم اول صبر می‌کنم، نگاه می‌کنم، توقف نگاه انتخاب. توقف کن ببین، اگر باید انتخابی صورت‌بگیره انتخاب کن که اکثر مواقع در خانواده با توقف و نگاه مسئله حل میشه».

بازاندیشی در لحن گفت‌وگو: این مقوله شامل کنترل لحن، بهبود لحن و پرهیز از لحن نامناسب است. باتوجه به اینکه لحن

اعمال خشونت‌های کلامی و فیزیکی: این مقوله

درب‌گیرنده خشونت‌های کلامی، فیزیکی و رفتاری و برخورد‌های فیزیکی موضوع‌مند است. در بسیاری از موارد گفت‌وگوهای ناصحیح، روش‌های نادرست حل مسائل و مشکلات و تفاوت‌های زنان و مردان در انتظاراتها و استراتژی‌های حل مسائل عاملی برای اعمال خشونت‌های کلامی و فیزیکی می‌شود که انواع مختلفی دارد و طیف گسترده‌ای را دربر می‌گیرد. در واقع، تمامی مشارکت‌کنندگان نقطه اوجی را برای مواجهه و نحوه رویارویی خود یا همسر با تنش‌ها و مشکلات در نظر می‌گیرند که این نقطه در برخی از خانواده‌ها در حد بالابردن صدا و دادن زدن است؛ در حالی که در خانواده‌ای دیگر تا حد زدو خورد و خودزنی پیش می‌رود. آنچه واضح است، این است که این نوع از خشونت‌ها در سطح‌های مختلف در تمامی خانواده‌ها وجود دارد و به صورت‌های مختلف بروز می‌کند. برخی از مشارکت‌کنندگان نقطه اوج اختلاف‌ها و تعارض‌های خانوادگی خود را خشونت‌های کلامی می‌دانند که این نوع از خشونت، جروبحث، جنگ و دعوا تا توهین‌های کلامی و فحش‌دادن را دربرگیرد. این خشونت‌های کلامی و گفتاری اگرچه نتیجه روش‌های نادرست و ناهمسان است، به‌سهام خود می‌تواند به‌عنوان عاملی برای تشدید تنش‌ها و تعارض‌ها نیز در نظر گرفته شود. علاوه بر خشونت‌های کلامی، خشونت‌های فیزیکی و رفتاری در میان برخی خانواده‌ها وجود دارد و در این سطح نیز خشونت‌ها طیف‌های مختلفی دارد که از خشونت فیزیکی به‌جای حرف‌زدن، زدو خورد و خودزنی تا پرت‌کردن و شکستن وسایل را دربر می‌گیرد؛ بنابراین خشونت‌های فیزیکی و رفتاری علاوه بر آسیب‌زدن به‌طرف مقابل شامل آسیب‌زدن به‌خود یا وسایل نیز می‌شود و این نوع از خشونت‌ها بیشتر در میان مردان بروز می‌کند. امیرمحمد از ضربه‌هایی که در حین خودزنی به همسرش وارد می‌کند می‌گوید:

«پیش‌اومده که خودزنی کنم. تنش فیزیکی اونجوری نبوده که بخوام بگیرم بزمنش یا اون منو بزنه. فقط وسط خودزنی مثلاً می‌جسبه به من و می‌ندازمش کنار و ممکنه یه ضربه‌ای این وسط بهش وارد بشه».

گفت‌وگو یکی از مهم‌ترین ارکان است و اثر بسیار زیادی بر ادامه فرآیند گفت‌وگو و نتیجه آن دارد، بسیاری از مشارکت‌کنندگان نیز بر اهمیت آن در برقراری روابط خود و همسرشان و اثر آن بر پیشبرد مطلوب گفت‌وگو و رسیدگی به تعارض‌ها تأکید و در راستای کنترل‌کردن لحن، استفاده از لحن‌های مناسب و پرهیز از به‌کارگیری لحن‌های نامطلوب و نادرست تلاش کردند. در واقع، این مشارکت‌کنندگان بر این تصور بودند که با بهبود لحن در گفت‌وگو می‌توانند به بهبود روابط در خانواده کمک کنند و گفت‌وگوهای اثربخش و سازنده‌ای را با یکدیگر داشته باشند؛ بنابراین برخی از افراد بیشترین تلاش خود را صرف افزایش خودکنترلی در لحن می‌کنند که مقدمه تلاش برای بهبود لحن محسوب می‌شود و برخی نیز در راستای بهبود لحن و پرهیز از لحن نامناسب تلاش می‌کنند. بهروز تجربه‌های خود را در این زمینه بیان می‌کند:

«ما سعی می‌کنیم تو عصبانیت هم همه حرفی رو نزنیم و دوتایی خیلی منطقی جواب همو بدیم و همو کنترل کنیم؛ حتی شده به هم تذکر هم می‌دیم. چرا صداتو مثلاً می‌بری بالا و اون اصلاح میشه و با لحن آروم‌تر حرفمون می‌زنیم».

محمد مهدی نیز تلاش خود را برای آرام و شمرده صحبت کردن در گفت‌وگو و مطالعه کتاب‌هایی در این زمینه بیان می‌کند:

«این سری به این نتیجه رسیدم و دارم روش کار می‌کنم که یه مقدار آروم و شمرده حرف بزنم. قبلاً اینجور نبودم، تندتند حرف می‌زدم. چند تا کتاب فن بیان و مذاکره خوندم که شمرده حرف بزنم».

پیامدها

پیامدهای ناشی از استراتژی‌ها و راهبردهای مشارکت‌کنندگان این پژوهش شامل اعمال خشونت‌های کلامی و فیزیکی، بازتعریف روابط زناشویی، سرکوب درونی / ارتباطی، گسست روابط متقابل زوجین و احساس تعلیق روابط است. در واقع، پیامدها نتایج منفی یا مثبت استراتژی‌هایی است که کنشگران در مواجهه با پدیده مرکزی و با اثرپذیری از شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر اتخاذ کرده‌اند.

یلدا نیز از خشونت‌های کلامی حرف می‌زند که ناشی از حل‌نکردن مسائل در خانواده است:

«تنش کلامی شده که حرف‌موند شده سر چیزی اون دادزده، من داد زدم و جوش اومدیم؛ ولی فحش و ناسزاگویی نبوده بیشتر دادزدن بوده یا اینکه شاید فحش خودمون دادیم؛ ولی اینکه فحش به هم بدیم نبوده».

بازتعریف روابط زناشویی: این مقوله شامل دستیابی به فهم مشترک و مدیریت بهتر روابط زناشویی و بیانگر نتایج مثبت و بهبود است که در روابط میان زوجین و پذیرش و درک آنها به یکدیگر حاصل شده و بازتعریف زوجین از روابط زناشویی، آنها را در راستای دستیابی به نقطه اشتراک و تعادل هدایت کرده است. در واقع، برخی از مشارکت‌کنندگان معتقدند که با توجه به تلاش‌ها و توجهاتی که در زمینه بهبود روابط داشته‌اند، توانستند با بازتعریف روابط خود و ایجاد تغییراتی مثبت با باهم‌اندیشی حاصل از گفت‌وگو به نتیجه مشترک و فهم مشترکی از مسائل دست یابند که اعمال نظر هیچ‌یک از زوجین نباشد و نظرهای هر دو در آن اعمال شده باشد؛ بنابراین دستیابی به فهم مشترک و پذیرش تفاوت‌های موجود بیانگر تغییراتی است که زوجین برای بهبود روابط و تعامل‌هایشان در خانواده اعمال کرده‌اند. همچنین، مدیریت بهتر روابط زناشویی از دیگر مواردی است که بازتعریف روابط زناشویی را نشان داده و خود شامل مدیریت بهتر تعارض‌های زناشویی، نزدیکی به نقطه تعادل و احساس تغییرات مطلوب به گذشته است. در واقع، برخی از مشارکت‌کنندگان معتقدند با روش‌هایی که برای حل مسائل خود درپیش گرفته و تلاش‌هایی که برای اصلاح این روش‌ها داشته‌اند، در مدیریت تعارض‌ها و تنش‌های موجود در خانواده موفق بوده و احساس می‌کنند، در مقایسه با گذشته تغییرات خوبی را در بهبود روابط حاصل کردند و به نقطه تعادل نزدیک‌تر شده‌اند. احسان از تجربه خود و همسرش و تشبیه روابطشان به یک نمودار سینوسی حرف می‌زند:

«این نمودار میاد تو ذهنم که به تلورانس‌های بزرگ حالا با به نوسان‌های نزدیک به هم و کوچک‌تر، یعنی به تعادل رسیده جورایی، یعنی همونا وجود داره؛ ولی نه خیلی بالامیره، نه خیلی بدون هیچی تموم‌میشه».

مهديه نیز دستیابی به فهم مشترک را درباره موضوعاتی که نیازمند تصمیم‌گیری است، بدین صورت توضیح می‌دهد:

«وقتی می‌خوایم تصمیم بگیریم و درمورد یه سری چیزها صحبت کنیم، خوب دوتایمون سعی می‌کنیم، حرف همو بفهمیم و به یه جایی برسیم و بعدش شاید برامون یه چیزی تهش داشته باشه».

سرکوب درونی / ارتباطی: این مقوله شامل سرکوب درونی، ترس‌های درونی، انفعال ارتباطی و گفت‌وگویی و نشان‌دهنده بی‌تفاوتی، انفعال و سرکوبی است که زوجین به خاطر نارضایتی از وضعیت برقراری تعامل‌ها در زندگی زناشویی به آن دچار می‌شوند. این سرکوب و بی‌انگیزگی که به نوعی نتیجه تلاش‌های بی‌سرانجام، یک طرفه بودن تلاش‌ها و ناامیدی از بهبود اوضاع است، ممکن است به شکل‌های مختلفی خود را بروز دهند. بدین صورت که برخی از آنها جنبه روانی و درونی داشته و برای خود فرد آزاددهنده است؛ زیرا این انفعال و ترس‌های درونی ممکن است، آسیب‌های روانی جدی به فرد وارد کند. انواع دیگری از این سرکوب جنبه ارتباطی و تعاملی دارد که دیگر اعضای خانواده را نیز درگیر می‌کند و در عمل، فرآیند برقراری تعامل‌های سازنده را در خانواده با اختلال‌هایی مواجه می‌کند. گفتمنی است، این نوع از سرکوب درمیان مصاحبه‌شوندگان این پژوهش بیشتر درمیان زنان وجود دارد؛ به‌طور مثال، رفعت بیان می‌کند که از ترس ایجاد تنش و دعوا به کلی با همسرش حرف نمی‌زند و از نظر گفت‌وگویی دچار انفعال شده است:

«برای اینکه دعوا نشه، ما دیگه با هم صحبت نمی‌کنیم. به‌خصوص راجع به مسائل مشترک و مهم. هرچی مهم‌تر باشه، آتیشش بیشتره و این شده که سعی می‌کنیم از هم دوری کنیم».

ساحل درباره راحت نبودن خود برای حرف‌زدن و ترس از مواجهه با سکوت طرف مقابل می‌گوید:

«خیلی وقتا دلخوری‌های کوچیکمو اصلاً مطرح نمی‌کنم؛ چون می‌ترسم با سکوت رویه‌رو شم و بیشتر اعصابم خوردبشه. این چیزها باعث میشه یه وقتایی فکر کنم، چقدر ازش دور شدم که نمی‌تونم حرفمو راحت بهش بزنم».

گسست روابط متقابل زوجین: این مقوله شامل دلزدگی

حل مسائل رسیدن به هدف دلخواه یا حفظ و بهبود روابط داشته باشد؛ اما در مواقعی که ارتباطات میان زوجین دچار اختلال شود، یکی از نتایجی که ممکن است به دنبال داشته باشد و باعث نارضایتی آنها شود، کم شدن نتیجه‌گیری مطلوب و احساس تعلیق در روابط است؛ بنابراین برخی از مشارکت‌کنندگان معتقدند نحوه تعامل هایشان باعث شده است در نهایت، نتیجه معکوس بگیرند و به جای حل تنش‌ها و رفع مشکلات آنها را تشدید کنند یا به نتیجه‌ای برسند که به طور کامل، منفعت طلبانه و یک‌سویه باشد و به معلق‌شدگی افراد دامن زند. علاوه بر این، گفت‌وگو و ارتباطاتی که فرآیند صحیحی ندارد و در مسیر ارتباطات تحریف شده قرار گرفته، ممکن است به صورت کلی، هیچ نتیجه‌ای نداشته باشد و دستیابی به نتیجه‌ای مطلوب با اختلال مواجه شود و انگیزه افراد را برای بهبود روابط از بین ببرد؛ زیرا بسیاری از افراد انتظار دارند در نهایت، گفت‌وگو نتیجه‌ای به همراه داشته باشد که هر دو طرف از آن راضی باشند؛ اما این احساس تعلیق برای طرفین گفت‌وگو به ویژه افرادی که نیازمند نتیجه‌گیری هستند، می‌تواند بسیار آزاردهنده باشد. مهسا درباره تأییدهای واکنشی و در نهایت، تمام گفت‌وگو با همسرش در حالت تعلیق و بدون اینکه نتیجه‌ای دربر داشته باشد، می‌گوید:

«ولی خوب یه جوری میشه که من میگم باشه تو راس میگی. اونم میگه باشه تو راس میگی. این حالتی به وجود میاد و قضیه تموم میشه دیگه».

فرزانه درباره روش متفاوت خود و همسرش که در نهایت، گاهی اوقات به نتیجه‌گیری منفعت طلبانه همسر ختم می‌شود، حرف می‌زند:

«من اصلاً نمی‌تونم حاشیه بدم بهش کم میارم یه وقتی یا اصلاً میگم دیگه بسه، ول کن، برو بابا خسته شدم، می‌بینم نتیجه‌نداره و اون‌داره به‌نفع خودش همه چیزو تموم می‌کنه و می‌بره و می‌دوزه و تموم میشه، میره».

تجربه ناهمسان در چگونگی حل مسائل خانواده

براساس پیوند کدهای حاصل از کدگذاری باز و مشخص کردن ارتباط بین آنها، فرآیند کدگذاری محوری انجام و پدیده محوری در پژوهش حاضر، تجربه ناهمسان در

زناشویی، ایجاد فاصله در روابط و تشدید تعارض‌های زناشویی است. در واقع، برخی از مشارکت‌کنندگان در حین بیان، احساس خود از وضعیت موجود در روابط نشان می‌دهند که براساس تشدید تعارض‌ها و تنش‌های موجود روابط زناشویی آنها دچار تخریب و گسست شده است و با توجه به ناامیدی و انفعالی که در افراد وجود دارد، کسی برای بهبود آن تلاشی نمی‌کند. در این شرایط افراد به لحاظ عاطفی از یکدیگر دور و از زندگی مشترک با یکدیگر دلزده و ناراضی می‌شوند و این نارضایتی روزبه‌روز به تشدید و نابودی روابط میان زوجین منجر می‌شود. همچنین، ایجاد فاصله به عنوان نقطه مقابل صمیمیت و نزدیکی در روابط زناشویی به معنی درجه‌ای از جدایی است که فرد با شریک زندگی خود احساس و به لحاظ عاطفی و ارتباطی افراد را به خود درگیر می‌کند (که فرد با شریک زندگی خود احساس می‌کند نیز هم به لحاظ عاطفی و هم به لحاظ ارتباطی افراد را به خود درگیر می‌سازد). علاوه بر این، وجود ارتباطات نامطلوب در میان برخی از زوجین باعث شده است، به جای تلاش برای بهبود روابط با انحراف از مسیر درست تعامل‌ها به یکدیگر بی‌حرمتی کنند و با لجاجت‌های باعث موضع‌گیری در طرف مقابل شوند و اشتباه‌هایی مانند کتک‌کاری در میان آنها عادی‌سازی شود. بهاره از اثر نحوه حرف‌زدن همسرش بر ایجاد موضع‌گیری و تشدید تنش‌ها می‌گوید:

«اینطوری که حرف می‌زنه، آدمو به موضع‌گیری می‌کشونه که منم دیگه باهاش حرف نمی‌زنم. وقتی تو این مدلی حرف می‌زنی، من حرفی ندارم باهات بزوم».

محسن نیز دلزدگی خود را از زندگی زناشویی به وضوح

بیان می‌کند:

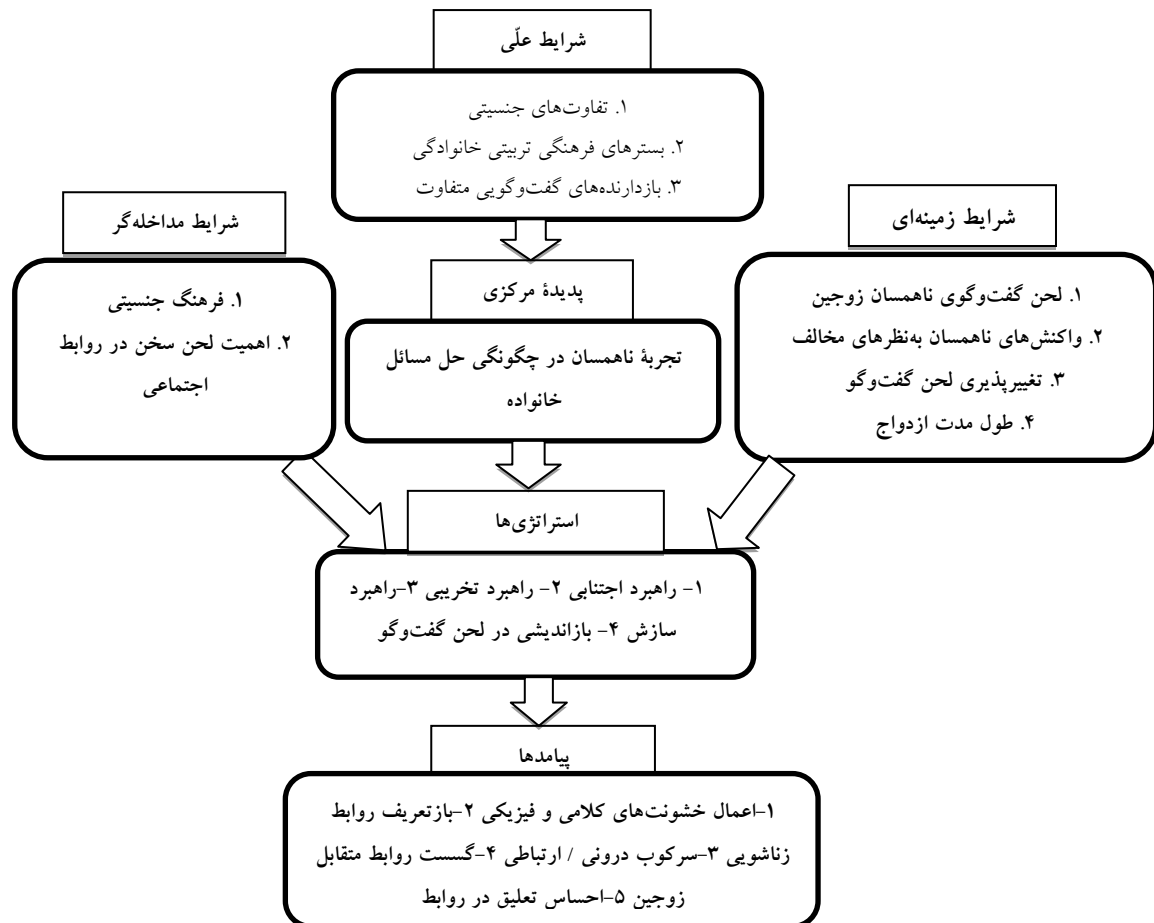
«بعضی چیزا دید منو نسبت به همه چیز عوض کرد. بارها تصمیم گرفتم بذارم بره با بچش دنبال زندگی خودش، منم دنبال زندگی خودم. هر وقت دلمون برا هم تنگ شد، بریم پیش هم؛ چون سازوکار هم نیستیم».

احساس تعلیق روابط: این مقوله شامل نتیجه‌گیری

معکوس و بی‌نتیجه ماندن است و باتوجه به اینکه هدف بسیاری از افراد از گفت‌وگو با یکدیگر دستیابی به نتیجه‌ای مطلوب است، این نتیجه ممکن است اشکال مختلفی از قبیل

تشدید تعارض‌ها و مسائل خانوادگی است. با تعیین مقوله‌های محوری سایر مقوله‌های شناسایی‌شده، حول محور این مقوله به‌عنوان شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها سازمان‌دهی شده که در الگوی ۲ آمده است.

چگونگی حل مسائل خانواده تعیین شد. در واقع، گفته‌های مشارکت‌کنندگان نشان داد که نحوه حل مسائل در میان زوجین با یکدیگر متفاوت است و برخی از روش‌های گفت‌وگو محور و برخی از روش‌های ضدگفت‌وگو برای حل مسائل استفاده می‌کنند و در بسیاری از موارد همین تفاوت، عاملی برای

الگوی ۲- الگوی پارادایمی تحقیق

Model 2- Paradigm model of research

چگونگی حل مسائل با تأکید بر حل مسئله با گفت‌وگو در میان زوجین یزدی تبیین شود. در راستای دستیابی به این هدف پس از انجام دادن مصاحبه‌ها و دستیابی به اشباع نظری، سرانجام مراحل کدگذاری و تحلیل مقوله‌ها انجام پذیرفت و یافته‌های پژوهش در قالب جدول مفاهیم و الگوی پارادایمی تحقیق ارائه شد. همچنین، چگونگی مسیر و فرآیند را می‌توان در قالب طرح‌واره نظری مطرح کرد که در آن فلش‌های

نتیجه

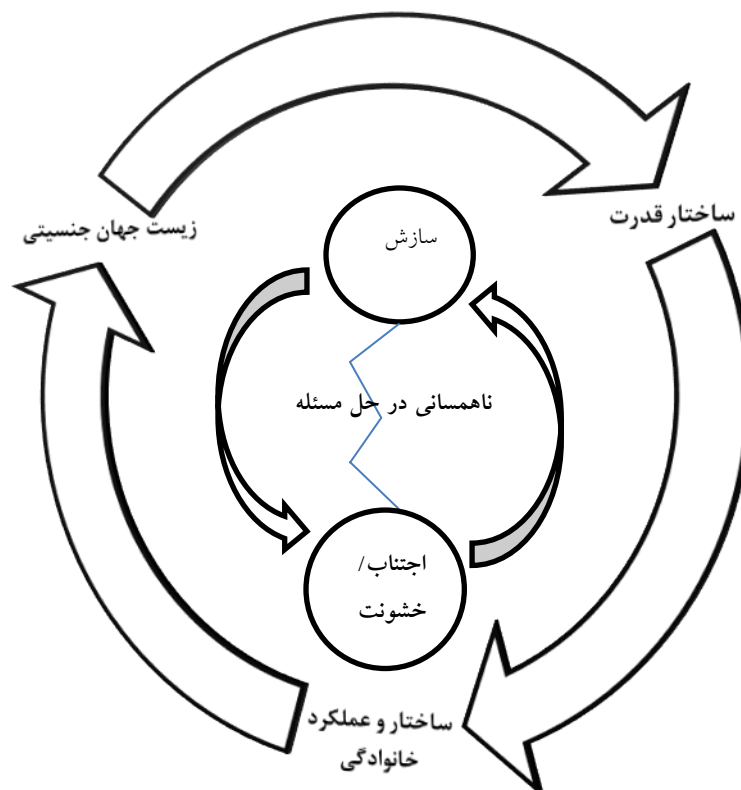
کارکردها، روابط و تعامل‌های درون خانواده به‌عنوان نخستین و کهن‌ترین نهاد بشری همواره مورد توجه متخصصان و صاحب‌نظران قرار گرفته است؛ زیرا دستیابی به جامعه‌ای سالم، آشکارا در گرو سلامت خانواده و تحقق خانواده سالم، مشروط به برخورداری افراد از تعامل‌ها و روابط مطلوب با یکدیگر است. در پژوهش حاضر کوشش شد تا فرآیند و

می‌کند؛ درحالی که همان چیز برای دیگری محرومیت به‌بار آورده است (ملایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۸). این در حالی است که چلبی و اعزازی از ویژگی‌های خانواده مطلوب را مشورت با یکدیگر، همدلی و تفاهم و حرکت در یک مسیر مشترک می‌دانند تا اعضای خانواده با کمک یکدیگر بتوانند مشکلات و تعارض‌ها را حل کنند. براساس الگو به‌طور کلی، استراتژی‌های زوجین را برای حل مسئله می‌توان در دو راهبرد راهبرد که درمقابل یکدیگر قرار دارد، خلاصه کرد. راهبرد سازش که دربرگیرنده استراتژی‌های سازنده و مطلوبی است که هدف آنها در نهایت، دستیابی به توافق و همدلی برای حل مسائل و مشکلات و مبتنی بر گفت‌وگومحوری و هم‌اندیشی است. چنانکه برادشاو معتقد است در خانواده‌های سالم زوجین متعهد می‌شوند که برسر تفاوت‌های خود به توافق برسند و برای مصالحه و صمیمیت با یکدیگر تلاش می‌کنند و اجازه نمی‌دهند که روابط درحالت تضاد و اختلاف باقی بماند. گفت‌وگوکردن نیز بخشی از فرآیند مصالحه است و زوج‌های موفق تلاش می‌کنند با اختلاف‌ها و تعارض‌های خود منصفانه رفتار و برای رسیدن به فهمی مشترک و توافق با یکدیگر تلاش کنند (برادشاو، ۱۳۸۶: ۸۶). یافته‌های پژوهش فتحی و همکاران نیز (۱۳۹۴) راهبردهای سازنده برای حل تعارض‌های زناشویی و خانوادگی را شامل روشن‌سازی، حمایت از همسر و منظومه زن‌وشوهری، سازگاری، جبران، افزایش استقلال، آرام‌بخشی و بهره‌گیری از منابع حمایتی می‌دانند. همچنین، پژوهش اسپنس (2011) نشان داد، زن‌وشوهرهای خشنود درمقایسه با زوجین ناراضی گرایش به این دارند، اختلاف‌های خود را درهنگام بروز حل و فصل کنند. همچنین، گوآن و لی (2017) جهت‌گیری گفت‌وشنود را پیش‌بینی‌کننده مثبت همکاری و توافق می‌دانند. درمقابل این راهبرد، راهبرد اجتناب / خشونت قرار گرفته است که نشان‌دهنده افرادی است که درمواجهه با مشکلات و مسائل خانوادگی ترجیح می‌دهند از آن فرار کنند یا درمقابل آن سکوت نموده یا تسلیم شوند و یا اینکه با پرخاش و انحراف از مسیر ارتباطی صحیح باعث تخریب بسترهای تعاملی مطلوب و تشدید تعارض‌ها شوند و استراتژی‌هایی

منحنی نشان‌دهنده اثرهای چرخشی است. همانطور که طرح‌واره نشان می‌دهد، زیست‌جهان جنسیتی، ساختار قدرت و عملکرد خانوادگی زوجین بر فرآیندهای حل مسئله در خانواده‌ها اثرگذار است. درواقع، فرهنگ جنسیتی حاکم بر جامعه و ساختار خانواده‌ای که هریک از زوجین در آن پرورش یافته‌اند، باعث ایجاد تفاوت‌های جنسیتی در افراد می‌شود که بخشی از این تفاوت‌ها به تفاوت‌های بیولوژیکی دو جنس مربوط می‌شود و بخش اعظمی از آنها ناشی از ساختارهای فرهنگی و اجتماعی جامعه و بسترهای فرهنگی و تربیتی خانواده است. چنانکه مشارکت‌کنندگان نیز بر اثرهای فرهنگ بر هویت جنسیتی و همچنین کلیشه‌های جنسیتی موجود در جوامع و در سطح میانه بر نقش تربیتی خانواده و توزیع ساختار قدرت در خانواده تأکید کردند. همانطور که فلش‌های منحنی نشان می‌دهد، زیست‌جهان جنسیتی، ساختار قدرت و عملکرد خانوادگی را نیز تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد و ازطرفی، ساختار قدرت و عملکرد خانوادگی نیز به‌نوعی در شکل‌گیری و تقویت این زیست‌جهان جنسیتی اثرگذار است و تمام این عوامل با اثرگذاری بر یکدیگر به شکل‌گیری ساختاری جنسیتی و اقتدارگرایانه می‌انجامد؛ بنابراین همین اثرهای چرخشی و متقابل که باعث ایجاد تفاوت‌هایی درمیان زوجین می‌شود، روش‌ها و فرآیند حل مسئله را در خانواده تحت‌تأثیر خود قرار داده است و باعث ایجاد ناهمسانی در روش‌های هریک از زوجین برای حل مسئله می‌شود. درواقع، همانطور که در الگو آشکار است، این ناهمسانی در روش‌های مسئله باعث می‌شود که هریک از زوجین راهبردهای مختلفی را برای مواجهه و حل مسائل زندگی درپیش گیرند که تفاوت افراد در این راهبردها ممکن است، باعث تشدید مسائل و تنش‌های آنها شود. از نظر گلاسر (2000) نیز تعارض زناشویی ناشی از ناهماهنگی زن‌وشوهرها در نوع نیازها و روش ارضای آن، خودمحوری، اختلاف در خواسته‌ها، طرح‌واره‌های رفتاری و رفتار غیرمسئولانه به ارتباط زناشویی و ازدواج است. تعارض زمانی به وجود می‌آید که یکی از طرفین رابطه احساس کند، طرف مقابلش بعضی از مسائل مورد علاقه او را سرکوب نموده و چیزی رضایت را برای یکی از طرفین فراهم

هریک از آنها روش خود را بهترین روش تلقی کنند و در عمل، مسیر دستیابی به روش‌های گفت‌وگومحور و مطلوب با مانعی جدی مواجه شود. از این رو، در ابتدا لازم است با فرهنگ‌سازی و ارائه آموزش‌های لازم، تمامی افراد جامعه به ابعاد گوناگون فرهنگ جنسیتی واقف شوند تا ضمن آگاهی درباره تفاوت‌های دو جنس بتوانند اثرهای جنسیت‌زدگی فرهنگی بر زندگی خود را کنترل کنند. همچنین، لازم است تا استانداردها و روش مطلوب حل مسائل در زندگی خانوادگی آموزش داده شود تا این استراتژی‌ها کمتر تحت تأثیر تفکرهای سلسله‌مراتبی خانواده‌ها قرار گیرد. علاوه بر این، با توجه به اینکه این ناهمسانی تا حد زیادی از ساختارهای جامعه تبعیت می‌کند و در اقل‌تار مختلف جامعه اشکال متفاوتی به خود می‌گیرد، لازم است در اقل‌تار بالا و پایین جامعه نیز این موضوع بررسی شود تا متخصصان، برنامه‌ریزان و مسئولان یافته‌های آن را به صورت مقایسه‌ای استفاده کنند.

ضدگفت‌وگویانه را در پیش گیرند. همانطور که الگوی ۳ نشان می‌دهد، به کارگیری این راهبردها نیز حالتی چرخشی دارد که با فلش‌های منحنی به صورت رفت و برگشتی نشان داده شده است. در واقع، این وضعیت دوگانه در حل مسائل می‌تواند از یک طرف به طرف دیگر در چرخش باشد و حالتی پاندولیک به خود بگیرد و آنچه در این میان پابرجاست، ناهمسانی است که در نحوه مواجهه و روش‌های حل مسئله زوجین وجود دارد. نتایج پژوهش موسوی (۱۳۹۵) نیز نشان داد، شیوه تعامل‌ها و حل تعارض‌ها بین زوجین در گذر زمان دستخوش تغییرات و تحولات می‌شود؛ بنابراین از آنجا که ناهمسانی در استراتژی‌ها که به سهم خود ناشی از ناهمسانی در دیدگاه و نگرش زوجین است و تا حد زیادی متأثر از ساختارهای اجتماعی و فرهنگی، فرهنگ جنسیت زده و ساختارهای قدرت در خانواده است، به تشدید تعارض‌ها و مسائل خانوادگی منجر می‌شود؛ نه تنها باعث می‌شود که زوجین از روش متفاوتی برای حل مسائل استفاده کنند، بلکه باعث می‌شود که

الگوی ۳- طرح‌واره نظری پژوهش

Model 3- Theoretical scheme of research

منابع

- اشتراوس، ا. و کریبن، ج. (۱۳۹۷). *مبانی پژوهش کیفی؛ فنون و مراحل تولید نظریه‌زمینه‌ای*، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
- اعزازی، ش. (۱۳۹۰). *دگرگونی در نقش زنان*، تهران: نشر علم.
- افراسیابی، ح. و دهقانی دارامرود، ر. (۱۳۹۵). «زمینه‌ها و نحوه مواجهه با طلاق عاطفی میان زنان شهر یزد»، *زن در توسعه و سیاست*، ۱۴ (۲)، ۲۵۵-۲۷۱.
- انصاری، م. (۱۳۸۴). *دموکراسی گفت‌وگویی (امکانات دموکراتیک اندیشه‌های میخائیل باختین و یورگن هابرماس)*، تهران: نشر مرکز.
- آزادارمکی، ت. (۱۳۹۵). *تغییرات، چالش‌ها و آینده خانواده ایرانی*، تهران: تیسرا.
- برادشاو، ج. (۱۳۸۶). *خانواده، تحلیل سیستمی خانواده*، ترجمه مهدی قراچه‌داغی، تهران: انتشارات لیوسا.
- بوهم، د. (۱۳۸۱). *درباره دیالوگ*، ترجمه محمدعلی حسین نژاد، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- پایا، ع. (۱۳۸۱). *گفت‌وگو در جهان واقعی*، تهران: طرح نو.
- پیوزی، م. (۱۳۷۹). *یورگن هابرماس*، ترجمه احمد تدین، تهران: انتشارات هرمس.
- چلبی، م. (۱۳۷۵). *جامعه‌شناسی نظم (تشریح و تحلیل نظری چلبی، م. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم (تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی)*، تهران: نشر نی.
- خانیکی، ه. (۱۳۸۳). «گفت‌وگو از مفهوم زبانی تا معنای جهانی»، *جامعه‌شناسی ایران*، ۵ (۱)، ۹۰-۱۱۳.
- راديو گفت‌وگو. (۱۳۹۷). «چرا با یکدیگر حرف نمی‌زنیم؟»، *برنامه تریج*، لینک گزارش: <http://radiogoftogoo.ir/NewsDetails/?m=175157&n=324407>
- ساروخانی، ب.؛ نظری، ف. و وثوقی، م. (۱۳۹۶). «نقش اعتماد اجتماعی بر ارتباطات انسانی در خانواده با تأکید بر خانواده‌های شهر تهران در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۳»، *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۷ (۲۳)، ۳۰-۱.
- شیرالی، م. (۱۳۹۳). *بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی*
- برالگوهای ارتباطی و صمیمیت به همسر در زوجین شهر اهواز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، شوشتر: دانشگاه آزاد واحد شوشتر.
- صادقی فسایی، س. و ملکی پور، ز. (۱۳۹۲). «پیامدهای فاصله در روابط زوجین و استراتژی‌های مواجهه با آن»، *علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۲ (۱)، ۱-۲۵.
- فتحی، ا.؛ اسماعیلی، م.؛ فرح‌بخش، ک. و دانش‌پور، م. (۱۳۹۴). «حیطه‌های تعارض و استراتژی‌های حل آن در زوجین رضایتمند»، *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۶ (۲۴)، ۲۹-۵۴.
- قاضی‌مرادی، ح. (۱۳۹۱). *شوق گفت‌وگو و گستردگی فرهنگ تک‌گویی در میان ایرانیان*، تهران: نشر اختران.
- ملایی، ر.؛ اسماعیلی، م. و ملایی، م. ح. (۱۳۹۷). «مطالعه کیفی نقش زبان در روابط زوج‌های متعارض، رویکردی مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد»، *فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده*، ۱۳ (۴۴)، ۲۷-۶۵.
- موسوی، س. ف. (۱۳۹۵). «بررسی تعاملات، سبک‌های حل تعارض و کیفیت زناشویی، تحلیل روند مبتنی بر سن و طول مدت ازدواج»، *فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده*، ۱۰ (۳۴)، ۲۵-۵۰.
- هوشمندی، ر.؛ احمدی، خ. و کیامنش، ع. (۱۳۹۸). «تحلیلی بر علل تعارضات زناشویی در دو دهه اخیر: یک مرور نظامند»، *علوم روانشناختی*، ۱۸ (۷۹)، ۸۱۹-۸۲۸.
- Asoodeh, M. H., Daneshpour, M., Khalili, Sh., Lavasani, M. Gh., Shabani, M.A., & Dadras, I. (2011). Iranian successful family functioning: communication, *Journal of Social and Behavior Sciences*, 30, 367-371.
- Bagarozzi, D.A. (2001). *Enhancing intimacy in marriage: a clinician's guide*, New York: Brunner-Rout ledge.
- Carr, K., & Kellas, J.K. (2017). The role of family and marital communication in developing resilience to family-of-origin adversity, *Journal of Family Communication*, 18 (1), 68-84.
- Guan, X., & Li, X. (2017). A cross-cultural examination of family communication

- patterns, parent-child closeness, and conflict styles in the United States, china, and saudi arabia, *Journal of Family Communication*, 17 (3), 223-237.
- Glasser .W. (2000). *Counseling with choice therapy: the new reality therapy*, New York: Harper-Collins.
- Habermes, J. (1992). *Between facts and norms*, Cambridge: Polity press.
- Hawkins, A.J., & Willoughby, B.J., & Doherty, W. J. (2012). Reasons for divorce and openness to marital reconciliation, *Journal of Divorce and Remarriage*, 53 (6), 453-463.
- Karahan, F. (2009). The effects of a couple communication program on the conflict resolution skills and active conflict tendencies of turkish couples, *Journal Marital Therapy*, 3 (35), 220-229.
- Koerner, A.F., & Fitzpatrick, M.A. (1997). Family type and conflict: the impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family, *Communication Studies*, 48 (1), 59-75.
- Lavee, Y., & Ben-Ari, A. (2007). Dyadic distance: from the inside story to a conceptual model, *Journal of Social and Personal Relationships*, 24 (5), 645-655.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalism inquiry*, Newbury Park CA: Sage.
- Mauthner, N., & Doucet, A. (2003). Reflexive accounts ana accounts of reflexivity in qualitative data analysis, *Sociology*, 37 (3), 413-431.
- Miller-Day, M. (2017). *Family communication*, Oxford research encyclopedia of communication.
- Segrin, C., & Flora, J. (2011). *Family communication (2nd ed.)*, New York: Routledge/taylor & francis group.
- Spence, F.S. (2011). *Improving marital satisfaction among couples in the ottawa seventh-day adventist church.. Dissertation Projects DMin.* 583, <https://digitalcommons.andrews.edu/dmin/583>
- Yalcin, B.M., & Karahan, T. F. (2007). Effects of a couple communication program on marital adjustment, *Journal of the American Board of Family Medicine*, 20 (1), 36-44.